100598

Ilm o'zni bilmakdir

Ma'rifat

МАЪРИФАТ • ХАЛҚ ЗИЁЛИЛАРИ ГАЗЕТАСИ •

1931 йилдан чиқа бошлаган | 1998 йил 1 апрель, чоршанба | Баҳоси сотувда эркин нархда | № 24—25 (7022)

Da'vat

Кўзланган мақсадга эришиш учун билим қатори ўша даражада ишчанлик ҳам керак.

П. БОМАРШЕ

Ibrat

Хоразм вилояти Шовот туманидаги 14-ўрта мактабнинг собиқ директори Ражаббой Машарипов ўз шахсий кутубхонасидаги 150 дан ортиқ илмий, адабий-бадиий китобларни қадрдон мактабига ҳадя қилди.

МАЛАКАЛИ ЖУРНАЛИСТЛАРГА ЭҲТИЁЖ

ёхуд уларни тайёрлаш муаммолари хусусида

Утган сонимизда хабар қилганимиздек, Узбекистон Президенти девони ҳузуридаги Давлат ва жамият қурилиши академиясида «Оммавий ахборот воситаларида демократик жараёнларни чуқурлаштириш, ҳаётга танқидий-таҳлилий қарашни кучайтириш» мавзуида семинар кенгаш булиб ўтди. Унда Узбекистон журналистикасининг бугуни таҳлил этилди, эртаси ҳақида фикрлашиб олинди.

Мунозараларда журналистнинг савияси ҳақида гап борганда, албатта, журналист тайёрлайдиган даргоҳлар, улардаги ўқитиш тизими, дарс берадиган айрим ўқитувчиларнинг малакаси ҳақида танқидий фикрлар билдирилди. Ўз навбатида домлалар ҳам долзарб деб тушунишган ўз муаммолари, мулоҳазаларини айтдилар. Уларнинг асосийларига диққатингизни жалб этамиз.

Узбекистон Республикаси Президентининг ёрдамчиси Мурод Муҳаммад Дўст ўзбек журналистларини, жумладан журналистика факультетининг илгор педагогларини машҳур чет эл оммавий ахборот воситаларида ўқитиш, малакасини ошириш ҳақида музокаралар олиб борилаётганини, бироқ барибир, замон талабидаги журналист тайёрлайдиган ўқув даргоҳи ўз юртимизда булиши зарурлигини таъкидлади. Узбекистон телерадиокомпанияси раисининг ўринбосари Фахриддин Низомов эса ТошДУ журналистика факультети ҳамда халқаро журналистика булими Жаҳон Дипломатияси ва иқтисодиёти университетидаги Журналистларни қайта тайёрлаш халқаро жамоатчилик марказидаги кучларни бирлаштириб, дунё стандартларига мос мукаммал дастур ва замонавий техникага эга булган журналистлар тайёрлайдиган институт ташкил этиш таклифини ўртага ташлади. Ўқитувчилар томонидан ТошДУ журналистика факультетининг доценти Бойбута Дустқораев бугуни кунда талабаларни оммавий ахборот воситаларига яқинлаштириш мақсадида факультет учун марказдан жой ажратилиши лозимлигини таъкидлади. Бунда ҳар бир таҳририят қошида устахоналар очиб, малакали журналистлар ўз тажрибаларини талабаларга сўзлаб беришса булғуси журналистлар учун катта мактаб буларди, деди Б.Дустқораев.

Умуман олганда, журналистика факультети ўқув режасини 1990 йил бошида янгилашга киришилган эди. Бу масала Узбекистон Олий ва ўрта махсус таълим вазири даражасигача кутарилган эди. Бироқ булар мустақилликка эришилгунига қадар булган воқеалар эди. Шу боис кўпгина таклифлар инобатга олинмаганди. Масалан, журналистика тарихи буйича бир неча — СССР журналистикаси тарихи, рус журналистикаси тарихи, Узбекистон ССР журналистикаси тарихи, чет эл коммунистик матбуоти тарихи ва бошқа тарих билан боғлиқ яна бир неча курслар мавжуд эдики, биз бу курсларни қисқартириб, Жаҳон журналистикаси ва Узбекистон журналистикаси тарихи курсларида ўтишни таклиф қилган эдик. Бироқ ўша даврда ишлаган «катта оға»ларимиз вакиллари «Узбекистон Россиянинг тасарруфида 130 йил яшади, улар рус журналистикаси тарихини ўрганишлари шарт», деган мустамлакачиларга хос қатъий фикрларида қолгандилар. Ёки ихтисослашув буйича қилинган таклифлар иқтисодчи журналист, ҳуқуқшунос журналист, халқаро журналист кабилар хаёл булиб қолганди. Бугун, айниқса, ихтисослашган журналистларга эҳтиёж сезилмоқда. Бу муаммолар яна айтилганича қолиб кетиши мумкин. Шу боис газетамизнинг кейинги сонларида журналист кадрларни тайёрлаш муаммолари буйича журналистлар, мутахассисларнинг давра суҳбатини уюштиришни режалаштирдик. Шу билан бирга Оммавий ахборот воситаларини демократлаштириш ва қуллаб қувватлаш ижтимоий-сиёсий жамғармаси ва журналистларни қайта тайёрлаш халқаро маркази ТошДУ журналистика факультети билан биргаликда 200 нафар энг тажрибали, дунё матбуотидан бохабар, улар билан танишган журналистларимиз ва хоржнинг журналист тайёрлайдиган илмгоҳлари ўқитиш тизимини ўрганган мутахассислар ўртасида анкета сўровлари ўтказилса, айни муддао буларди. Анкета саволлари эса журналистика факультетининг келажакдаги ўқув дастури, дарсликлари, ишлаб чиқариш билан боғлиқлиги ҳақида булиб, натижалар хулосаланади ва тегишли таклифлар ишлаб чиқилади.

Семинар-кенгашда жуда кўплаб муаммолар кутарилди. Энди уларнинг ҳар бири ҳақида алоҳида-алоҳида тадбирлар ўтказиш, масалан нашрларнинг қўшимча маблағ топиши ва журналистларни қўллаб-қувватлаши борасида иқтисодчилару ҳуқуқшунослар, молиячилару солиқчилардан масъул вакилларни таклиф қилиб, муаммоларни бартараф этиш учун маслаҳат билан ишлаш талаб этилади. Бунда ҳам давлат ва нодавлат нашрларнинг масаласи бир-биридан фарқ қилади. Шунингдек, журналистнинг ихтисослашуви, ахборот ва янгиликларнинг тезкор берилиши, таҳлил санъати ва ҳоказо йўналишларда тадбирлар уюштириш катта фойда беради, деб ўйлаймиз.

Семинар кенгашда кўпчилик ўйлади, фикрлади. Бу эса унинг самарали ўтганидан далолатдир.

Ҳалим САИДОВ

Olimpiada—98

ЯНГИ НОМЛАР КАШФ ҚИЛИНДИ

(Репортаж)

Наргиза Омонова (суратда) олимпиадада энг юқори — 100 балл тўплади.

Шу йилнинг 26-27 март кунлари бўлиб ўтган умумтаълим фанлари бўйича ўқувчиларнинг республика олимпиадаси якунловчи босқичи янгилик ва мўъжизаларга бой бўлди. Муҳими, бу тадбир Наврўзи олам тантаналарига уланиб кетганини алоҳида таъкидлаш жоиз.

Ҳозир Наврўз дунёни яшнатиб, янги гўзалликлар, янги бойликлар яратмоқда. Олимпиада жараёнида ҳам шундай бўлди, яъни янгилик — гўзаллик яратиш йўлига дастлабки, қутлуғ қадамлар қўйилди. Янги номлар кашф қилинди, энг истеъдодли болалар ярқ этиб кўз-

(Давоми 2-бетда)

To'ylar muborak

КЎЗЛАРДА АЙЛАНДИ ҚУВОНЧ ЁШЛАРИ

Бу йил Сирдарё вилоятига ҳам Наврўзнинг қадами қутлуғ келди: бу гўзал заминнинг боши тўйлардан чиқмай қолди. Илло, ҳамиша, ҳамма жойда шундай тўйлар бўлсин!

Овози оламни тутадиган карнаю-сурнай, ноғораю-чилдирма садолари остида Гулистон шаҳрида 102 нафар тарбияланувчига мўлжалланган миллий архитектура услубидаги янги Меҳрибонлик уйининг очилиш маросими бўлиб ўтди. Бу тантанада Сирдарё вилояти ҳокими Ўктам Исмоилов, Ўзбекистон Республикаси халқ таълими вазири Жўра Йўлдошев, кекса педагог Мурод Қўлдошев ва меҳрибонлик уйи тарбияланувчиси, 5-синф ўқувчиси Дилфуза Зоҳидовалар сўзга чиқишди.

Ўзбекистон Президенти маслаҳатчиси Тўхтапўлат Рисқиев ва Сирдарё вилоят ҳокими Ўктам Исмоиловлар Меҳрибонлик уйи дарвозасидаги беғуборлик рамзи бўлган осмонранг лентани қирқишиб, янги бинони очиб беришди.

Мазкур лойиҳа вилоятдаги 7-қурилиш трести назорати остида амалга оширилган бўлиб, унга 30 миллион сўм маблағ сарфланган. Икки қаватли фусункор бинодан спорт зали, ошхона, ҳаммом, машғулотлар хонаси ва бошқа маиший-маданий бўлинмалар жой олган. Кузатувчилар фикрича, барча қулайликларга эга бўлган бундай катта Меҳрибонлик уйи ҳозирча мамлакатда ягонадир.

Шу кунги хайрли тантана тўйларга уланиб кетди. Янги Меҳрибонлик уйининг кенг ҳовлисида шу ерда тарбияланаётган ўғилчанинг суннат тўйи ва бир вақтлар шу гўшада вояга етган, ҳозирда иккаласи ҳам шу жойнинг ўзида меҳнат қилишаётган Абдумалик ва Наргизахон ҳамда Рустамжон ва Ёдгоройлар билан никоҳ кечалари бўлиб ўтди.

Бахт тўйида вилоят ҳокими Ў. Исмоилов иккала ёш оилага мамлакатимиз Президенти Ислом Каримовнинг совғасини — Гулистон шаҳрида барча қулайликларга эга бўлган иккита бир хонали уй калитларини топширди. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Давлат маслаҳатчиси Т. Рисқиев, Ўзбекистон Республикаси Бош вазири ўринбосари А. Азизхўжаев, халқ таълими вазири Ж. Йўлдошев ёшларни бахт тўйлари билан табриклаб, уларга ҳукумат ва вазирликнинг қимматбаҳо совғаларини топширишди. «Ўзагросуғурта» компанияси ёш оилалар ҳаётини 10 минг сўм миқдорида суғурталади. Вилоят хотин-қизлар қўмитаси, «Нуроний», «Маҳалла» жамғармалари ва бошқа ташкилотлар ҳам ўз совға-саломлари билан тўй сабабчиларини қутлашди.

Оила йилида ўтказилган бу хайрли тадбирларга вилоятда ўз ҳиссасини қўшмаган бирорта муассаса ёхуд ташкилот қолмади. Шунингдек, суннат тўйи ва бахт тўйларида «Ўзбекнаво» гастрол концерт бирлашмаси вилоят бўлими хонанда ва раққосалари, ажойиб сўз усталари ўзларининг жозибадор куй ва қўшиқлари, қулгига бой сўзлари билан йиғилганларни хушнуд этишди. Бу тўйлар ёш оилаларнинг бир умрга унутилмас, бахтли дамлари бўлиб қолади, албатта.

Маъсум кўзларда айланаётган қувонч ёшларини бошқаларга билдирмасликка ҳаракат қилаётган Меҳрибонлик уйининг собиқ ва бугунги тарбияланувчиларини кўриб дилимиздан кечгани шу бўлди:

— **Укажон, сингилжон, ўзингизни ҳеч маҳал ўксиган, кўнгли ярим, деб ҳисобламанг. Токи Ватанимиз, сахий Президентимиз, бағри кенг халқимиз бор экан, сизлар ҳеч қачон ёлғизланиб қолмайсиз.**

Норали ОЧИЛОВ,
«Маърифат»нинг
махсус мухбири

- **Анқарада Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримовнинг турк тилида чоп этилган «Ислоҳотлар ва барқарорлик» китобининг тақдимоти бўлди.**
- **Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Кенгаши Ўзбекистон Парламентининг ўн биринчи сессиясини 1998 йил 30 апрель куни чақириш тўғрисида қарор қабул қилди.**
- **Республика Олий Мажлисида «Инсон манфаатлари: Қонун ҳужжатларини тайёрлашни такомиллаштириш муаммолари» мавзуига бағишланган илмий-амалий анжуман бўлиб ўтди.**

JUMLADA JAHON

- **Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош котиби Кофи Аннан Россияга ташриф буюриб, Россия Президенти Борис Ельцин ҳамда ташқи ишлар вазири Евгений Примаков билан учрашди.**
- **Россия Президенти Борис Ельцин Давлат Думасига Бош вазир вазифасини вақтинчалик бажариб турган Сергей Кириенко номзодини расмий равишда тақдим этди.**
- **Россиянинг собиқ Бош вазири Виктор Черномирдин 2000 йилда бўладиган Президентлик сайловларида қатнашиш ниятини билдирди.**
- **Саудия Арабистони қироли Фаҳд Бин Абдулазиз ал-Сауд Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги ҳудудида яшовчи 1400 нафар мусулмонни ўз ҳисобидан Ҳаж зиёратида иштирок этишга таклиф этди.**

Dolzarb ish

МАҚСАД — ЎҚУВЧИЛАРНИ ДАРСЛИК БИЛАН ТАЪМИНЛАШ

Утган шанба куни Давлат Матбуот қўмитасида булиб ўтган йиғилиш кун тартибига жойларда дарсликлар савдосини ташкил этиш, уларни нашр этиш ҳамда шу кунгача мавжуд бўлганларидан унумли фойдаланишни ташкил этиш каби масалалар қўйилди. Қорақалпоғистон Республикаси ХТВ, Тошкент шаҳри ва вилоятлар халқ таълими бошқармаларининг ҳамда китоб савдоси учун масъул ходимлари иштирок этган ушбу йиғилишда мазкур вазифаларни кўнгилдагидек бажариш учун амалга оширилиши лозим буладиган тадбирлар, турли йўллар ва имкониятлар муҳокама қилинди, бу борадаги тажрибалар билан ўртоқлашилди.

Сўзга чиққанларнинг аксарияти дарсликларни имкон қадар сотиб олувчига, яъни отаонага яқинлаштириш ҳақида гапиришди. Бу ишни йўлга қўйишда ҳар бир мактабнинг кутубхоначиларидан фойдаланишни, уларга дарсликларни етказиб беришнинг мақбул тизимини жорий этишни таклиф сифатида айтишди. Ҳозирда қайта руйхатдан ўтказилаётган мактаб кутубхонаси фондидаги дарсликлардан фойдаланишда, асосан, кам таъминланган ҳамда кўп болали оилалар ўқувчиларини эътиборга олиш, мавжуд китоблар умрини узайтириш чора-тадбирларини кўриш ҳам шу куннинг долзарб юмуши сифатида тилга олинди. Дарсликларни нашр этиш билан боғлиқ муаммолар ҳам бу ўринда четда қолмади. Айниқса, ҳозирда чоп этилиб, сотилишга тарқатилган дарсликларнинг тезроқ сотилиб, ундан тушган маблағнинг нашриётга тушиши навбатдаги дарсликларнинг чиқишини кафолатловчи бирдан-бир моддий манба эканлиги алоҳида таъкидланди. Шунингдек, жойларда уларга бўлган эҳтиёж-

(Давоми 8-бетда)

Jarayon

ОЛИМЛАР МУНОЗАРАСИ

Педагогика фанида қанча тадқиқот ўтказилган экан? Буни ҳеч ким билмаса керак. Чунки бу соҳа шунчалик серқирра ва тубсизки, кириб борганинг сари янги-янги жиҳатлари кўзга ташланаверади. Педагогика ҳали кашф этилмаган кашфиётларга тўла.

Педагогика фанлари илмий тадқиқот институтига тўпланган бир гуруҳ олимлар мунозараси давр талабидан келиб чиққан ҳолда уюштирилди. Маълумки, «Кадрлар тайёрлаш миллий Дастур»ини ҳаётга тадбиқ этишнинг дастлабки босқичига киришдик. Хўш, педагогик йўналишдаги илмий тадқиқотларни бунга қандай мослаштириш керак?

Институт директори, тарих фанлари доктори, профессор Ислом Турсунов бу масалага кўпроқ тарихий манбаларга асосланиб ёндашди. Унинг «Фундаментал илмий-педагогик тадқиқотларни такомиллаштириш йўллари» деб номланган маърузасида кўпчиликни ўйлашга мажбур этадиган масалалар қамраб олинган эди.

Қилинаётган тадқиқотлар шунчаки бир енгил ҳавас ёки эришиш мумкин бўлган илмий даража учун эмас, балки ўзларига миллий педагогикани муносиб ўринга кўтара оладиган, мақсадга

(Давоми 8-бетда)

«КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ МИЛЛИЙ ДАСТУРИ»НИ ЎРГАНИШ

Инсон манфаатлари йилида Республикамиз таълим тизимида улкан бурилиш бўлди. Олий Мажлисининг IX сессияси «Таълим тўғрисида»ги Қонун ва у асосида «Кадрлар тайёрлаш миллий Дастури»ни кабул қилди. Бунда Президент И. Каримов «Баркамол авлод — Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори» мавзусида кенг қамровли ва чуқур таҳлилий нутқ сўзлади.

Ушбу ҳужжат нафақат таълим тизимида, балки барча ташкилотларда, ишлаб чиқариш корхоналари, маҳалла ва оилаларда ўрганиб чиқилмоқда. Аммо мамлакатимиз раҳбари И. Каримов ушбу ҳужжатлар қабул қилинган ўтган ярим йил мобайнида қилинган ишларга бағишлаб ўтказилган йиғилишда Миллий дастурни ўрганиш ва уни амалга тадбиқ этиш масаласи қониқарли аҳволда эмаслигини алоҳида таъкидлаб ўтган эдилар.

Миллий дастур, унинг мақсади ва вазифаларини ўрганиш буйича вилоят ўқитувчилар малакасини ошириш институти, Гулистон университети профессор-ўқитувчилари, Янгиер лицей-интернати, мактаблар, маҳалла ва турли ташкилотларда қилган маърузаларимиз буйича шундай хулосага келдик-ки, дарҳақиқат, «Кадрлар тайёрлаш миллий Дастури»ни ўрганиш, ўрганганда ҳам чуқур ўрганиб, ҳар бир мутахассис ўзининг онги, шуури, касб фаолияти билан боғламас экан, ундай шахс, ундай мутахассис миллий тараққиётимиз равнақини тушуниб етмайди. Натижада бугунги ривожланиш ва унинг талабидан ортда қолиб кетаверади...

Аввало, милий дастурни чуқур таҳлил этиб, амалга тадбиқ этувчи шахс ёки мутахассис бу — ўқитувчи ҳисобланади. Миллий дастур ижодкорликни, изланувчанликни талаб қилади. Тадқиқотларимиз шуни кўрсатмоқда-ки, ҳамон ижодкор ўқитувчиларимиз жуда камчиликни ташкил қиладилар. Миллий дастурни жойларда ўргатиш жараёнида биз бунга яна бир карра амин бўлдик.

Миллий дастурни ўрганишга оид барча маърузаларимни 40—45 дақиқага мўлжалладим.

Тингловчиларнинг фаоллигини таъмин этиш, фикрларини эркин баён қила олишларини таъминлашга алоҳида эътибор қаратиб, суҳбат (саволжавоб) методикасидан кўпроқ

(Давоми 2-бетда)

Anons

ВАЪДА БЕРГАНДИК

Ёдингизда бўлса, газетамизнинг 21 март кунги сонида навбатдаги сонларимиздан бирида «Таълим тўғрисида»ги Қонун ҳамда «Кадрлар тайёрлаш миллий Дастури»ни беришимизни хабар қилгандик. Бугун ушбу ваъдамизнинг устидан чиқамиз. Табиийки, бу ҳужжатларни қайта босишга зарурат бормиди, деган савол туғилади. Биз жойлардан тушаётган буюртмаларга асосланиб, эҳтиёж бор экан, деган жавобни беришимиз мумкин. Бизни хурсанд қиладиган, кўнглимизни тўлдирадиган яна бир жиҳат шундан иборатки, жойларда бу иккала Қонунни ўрганишга ва натижада ҳаётга татбиқ этишга бўлган иштиёқнинг кучлилиги. Буни ҳам биз газетамизнинг ушбу махсус сонини сўраётганлар салмоғидан келиб чиқиб, аниқладик. Асосий сабаб эса — «Таълим тўғрисида»ги Қонун ҳамда «Кадрлар тайёрлаш миллий Дастури»нинг ҳаётий эҳтиёж эканлигида ва уларнинг ўз вақтида, мустақил юртимиз тараққиёти кафолати бўлган — таълим-тарбия мазмуни, моҳияти ва мақсадини тўлиқ қамраган ҳолда яратилганлигидадир.

ТАҲРИРИЯТ

МИММ

ХАБАРЛАРИ

DO'STLAR UCHRASHUVI

Mehr ko'zda deydi xalqimiz. Bundan 15 yil muqaddam Nizomiy nomidagi ToshDPU geografiya-biologiya bo'limini bitirib turli viloyat va tumanlarga ketgan sobiq talabalar «Navro'z» ta'tili kunlarida yana uchrashdilar.

Do'stlar o'z an'analariga sodiq qolib, ustozlarini bir-bir yo'qlab, 15 yillik mehnat faoliyatlarini to'lib-toshib o'rtoqlashishdi. Taqdiri azal bois boshqa qardosh Respublikalarda xizmat qilayotgan pedagoglar bilan xalq ta'limi borasidagi suhbatlar ayniqsa qiziqarli bo'ldi. Uchrashuvga yig'ilganlar xayrlashish onlarini hisobga olmaganda bir olam mehr va quvonch bilan tarqalishdi. Ular keyingi asrda, 2003 yil 27 mart kuni yana uchrashish umidi bilan yashaydilar.

Muhabbat TILLABOEVA

ҚИЗЛАР БАҲСИ

Яқинда Тошкент шаҳар Мирзо Улуғбек туманидаги 113-ўрта мактабда «Моҳир уй бекаси» мавзуидаги қизлар давраси бўлиб ўтди.

Унда юқори синф ўқувчи қизлари ўзларининг пазандалик, меҳмон кутиш, уй орасталигини сақлаш, муаммоли вазиятлардан чиқиш каби фазилатларини намойиш қилишди. Қизлар донолиги ва топқирлиги билан барча томошабинларни лол қолдирди. Беллашув натижасига кўра 9-»А» синф ўқувчиси Ҳилола Нукарова 1-ўринни, 9-»Б» синф ўқувчиси Моҳигул Насриддинова 2-ўринни, 11-синф ўқувчиси Гулнора Маҳмудова эса 3-ўринни эгаллашди.

Мусобақани уюштиришда мактаб директорининг маънавият ва маърифат ишлари буйича ўринбосари Мунира Эргашеванинг хизматлари катта бўлди.

Наргиза МАМАДАЛИЕВА

O'QUVCHILAR HARBIYLAR HUZURIDA

Termiz musiqa bilim yurtida tashkil etilgan «Zarb» doirachilar dastasi hamda dutorchi qizlar va maqomchilar dastasidan iborat 50 kishilik badiiy havaskorlik guruhi Termiz shahri-dagi 8-qism askarlariga «Vatan himoyasi muqaddas burch» deb nomlangan badiiy kompozitsiyani namoyish etishdi. Kompozitsiyani o'qituvchi Muhayyo Mirzaeva sahnalashtirgan. Erkin Niyozov, Ahmad Ernazarov singari iqtidorli yoshlar o'zlarining sevimli kuy va qo'shiqlari bilan harbiy qism shaxsiy tarkibi va askarlar qalbidan chuqur o'rin oldi.

Muxtasarxon KARIMOVA

ХАБАРЛАРИ

ЯНГИ НОМЛАР КАШФ ҚИЛИНДИ

(Боши 1-бетда)

га ташланди.

Аслида киши қиш бўйи баҳорни кутгандай, ҳар бир беллашувни ҳам ажиб интиқлик, ўзига хос ички энтикиш-ла кутади. Биз ҳам бойчечаклар бўй кўрсатиши биланоқ «Фанлар бўйича кимлар ёки қайси вилоят вакиллари ғолиб бўлишар экан?», «Наманганлик ўқувчилар ўтган йилдагидек, яна бир бор ўзига хос «сир»ларни ошкор этармиканлар?», «Умуман, бу гал кимга омад кулиб боқади?» каби саволларга жавоб кута бошладик. Ҳаттоки, мутахассислардан бу йил «Сизнингча, кимлар ғолиб бўлади» дея сўраганимизда улар ҳар хил жавоб беришди.

— Фарғона, Андижон, Бухоро, Наманган ва албатта, Тошкент шаҳри совринли ўринларга даъвогарлик қилишлари мумкин, — деди ХТВ умумий ўрта таълим бош бошқармаси бошлиғи муовини, Ташкилий қўмита котиби Шукур Пўлатов.

— Менимча, бу йилги беллашувдаги асосий ўринларни ўзбек-турк лицейлари ўқувчилари эгаллашса керак, — деди Ташкилий қўмита аъзоси, ХТВ бошқарма бошлиғи Соибжон Алиев. — Чунки улар олимпиадага жуда зўр тайёргарлик билан келишяпти.

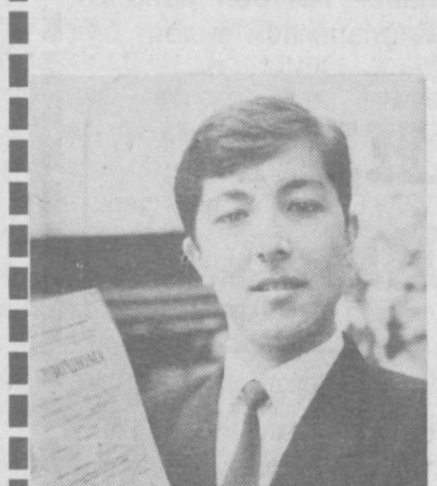

Дарҳақиқат, бу йилги олимпиадада 31 та ўзбек-турк лицейи, 66 та лицей, 7 та гимназия, 141 та (57,6 фоиз) оддий мактаб ўқувчилари ғолиблик учун кураш олиб боришди. Қисқаси, беллашув айрим ибратли жиҳатлари билан тарих саҳифасидан жой олди.

ОМАД ШАҲНОЗА ТОМОНИДА БЎЛДИ

Ҳар йили она тили ва адабиёти фани гуруҳида сараларнинг сараси ўзаро куч синашадилар. Бу йил олимпиадада ҳам шундай ҳолат кузатилди. Беллашувни телевизор орқали томоша қилаётган ўқитувчилар, ота-оналар Бухоро вилояти Ғиждувон туманидаги 29-мактаб ўқувчиси Садоқат Сафоева 94 балл тўплаганида, уни мутлақ ғолиб бўлиб қолса керак, деб ўйлашганди. Беллашув ниҳоясида Тошкент вилояти Ангрен шаҳридаги ўғил болалар ўзбек-турк лицейи 11-синф ўқувчиси Элёр Утбасув ҳам шунча балл тўплаб, Садоқатга тенглашиб олди. 20 баллик қўшимча синовда эса Элёрнинг омади чопиб, биринчиликни эгаллаган бўлса, иккинчи ўрин Садоқатга насиб этди.

Учинчи ўрин соҳиби бўлиш учун Тошкент шаҳридаги республика Нафис санъат лицейи ўқувчиси Шаҳноза Ҳайдарова ҳамда Наманган ўзбек-турк лицейи ўқувчиси Анваржон Махсудов ўзаро баҳслашишди. Бу баҳсда омад Шаҳноза томонида бўлди. Очиғи, бу гуруҳга энг билимдон ўқувчилар йиғилганини 80 фоиз иштирокчининг 80 дан кам балл тўпламаганидан ҳам билса бўларди. Республикамизда ушбу фанни ўқитиш ҳамда қизиқиш кучлилигидан даракдир.

Кимё, математика, ўзбек ҳамда рус гуруҳларида рус тили ва адабиёти фанлари совринли ўринларига ҳам энг билимдон, энг зукко ўқувчилар даъвогарлик қилишди. Улар ҳам она тили ва адабиёти гуруҳидагидек, белгиланган тартибда икки-уч босқичли уринишлардан сўнг 1, 2, 3-ўринларни эгалладилар.

«ЎЗБЕК ТИЛИГА МЕҲР ҚЎЙГАНМАН»

Ўзбек тили (иккинчи тил) фани гуруҳи иштирокчиси Андижон вилояти Марҳамат туманидаги 39-мактаб ўқувчиси, рус йигити Денис Прокаев бу каломни лутф қилганида ўнлаб кишиларнинг қалблари ҳаяжонланди. Шу аснода унинг соф ўзбек тилида гапирганини эшитишганида на ўзбек, на рус тилида эплаб гапира олмайдиган айрим йигит-қизлар балким ўзбек тилининг жозибасини, оҳанраболигини ҳис қилишармидилар, деган фикрлар хаёлимиздан ўтди.

Халқимиз орасида «Тилини севган, элини севади» деган гап бор. Демак, бу йигит Ўзбекистонни, халқи тилини эъзозлаш орқали «ўша» айримларга ибрат намунасини кўрсатаяпти. Бу — бир сабоқ. Зеро, тилни эъзозлаш мустақил юртни севиш, ҳар қарич тупроғини кўзларимизга тўтиё айлаш ҳар биримизнинг муқаддас бурчимиздир.

НАРГИЗА ОМОНОВА — 100 БАЛЛ

Телевизор экранида «Барча жавоблар тўғри — 100 балл» ёзуви кўринганида, йиғилганлар «Баракалла», «Офарин» деб юборишди. Дарҳақиқат, Қашқадарё вилояти Нишон туманидаги 1-мактабнинг 11-синф ўқувчиси Наргиза Омонова бу каломга лойиқ. Чунки бу беллашувда Наргизадан немис тилида бемалол гапириш, ёза олиш лаёқатидан ташқари немис тилидаги сўзларни синтактик, морфологик таҳлил қилиш талаб қилинарди. У олдига қўйилган вазифани зукколик ва топқирлик билан ечди. Тилни мукаммал билишини тўла намоён қилди. Синовдан чиқиши биланоқ уни Қашқадарё вилояти ХТБ бош мутахассиси Ислом Қиёмов биринчи бўлиб чин дилдан қутлади...

Ҳозир Ўзбекистон юздан ортиқ давлатлар билан дипломатик алоқалар қилмоқда. Жараён ҳар бир ўғил-қиздан бир неча тилни билиш заруратини туғдираяпти. Наргиза бу заруратни «Тил билган элни билади» ҳақиқатини мустақиллигимизнинг дастлабки йилларидаёқ жажжи қалби билан англаб етган. Назаримда, ҳозирги ёшлар Наргизалардан, қатор чет тилларни ўрганаётган илмга чанқоқ йигит-қизлардан андоза олиши керак.

«ЖЕНТЕЛЬМЕН» — ТАНТИЛИК, ВАЛЛОМАТЛИК ДЕГАНИ

Олимпиадани кузатиб турганлар беллашув иштирокчиси, Тошкент вилояти Бўстонлиқ туманидаги 19-мактабнинг 11-синф ўқувчиси Жамшид Сайдазимов тантилигига тан беришди. Гап шундаки, француз тили фани бўйича беллашувда Жамшиднинг бали Фарғона шаҳридаги 3-мактабнинг 11-синф ўқувчиси Шукура Пазилова бали (96 балл) тенг бўлиб қолди. Энди ҳакамлар ҳайъати яна бош қотириб, уларни қўшимча синовдан ўтказиши керак. Шунда Жамшид фарғоналик тенгдошига ён босди: «Иккинчи ўринга розиман» деди. Ҳакамлар бирдан енгил тортишди, юзлари ёришди. Ташкилий қўмита аъзоси, ишчи гуруҳ раиси профессор Ғайрат Шоумаров уни «жентельмен» — танти, валломат йигит, деб атади.

Жамшид ўзи билмаган ҳолда шу каби жиҳатлари билан эл назарига тушди. Шу билан бирга етилган муаммони тез ечиш қобилиятини ҳам намоён қилди. Зеро, танти одамлар ғоят камтарин, саховатли ва мард бўладилар.

БИР МАКТАБДАН ИККИ ҒОЛИБ

Ҳа, ишонаверинг! Урганч шаҳридаги 3-мактаб (директори Козима Абдуллаева)дан икки ўқувчи — Умида Юсупова (ўзбек тили (иккинчи тил) фани бўйича) ва Владислав Цой (рус гуруҳларида рус тили в адабиёти фани бўйича)лар ўз соҳалари бўйича фахрли учинчи ўрин эгалари бўлишди.

Хўш, бу мактаб ўқувчилари муваффақияти нимада? Аёнки, ҳар қандай муваффақият жамоадаги аҳиллик ва мактаб раҳбарининг лаёқатлилиги билан боғланади. Хоразм вилояти халқ таълими бошқармаси бўлим бошлиғи Икром Юнусовнинг қайд этишича, бу илм масканида иқтидорлилар ўқувчилар билан ишлашга алоҳида эътибор қилинади. Ҳозирги кунда жамоа замон талабига мос кадрлар тайёрлашга киришганлар. Яъни илм масканида инглиз тили ва иқтисод йўналиши ривожи йўлида кенг кўламли ишлар олиб борилмоқда.

Сирасини айтганда, кўҳна Хоразмда «Илм — бу фидоийликдир» тушунчасига қадим-қадимдан амал қилинади. Шу боис бу тупроқдан математик олимлар, буюк шоирлар, муҳандислар, ҳунармандлар, таниқли санъаткорлар ва кўплаб турли соҳа мутахассислари етишиб чиққан...

Боболар анъанасига Қўшкўпир туманидаги 4-вилоят лицей-интернат (директори Умид Исмоилов)да ҳам тўла амал қилинаётир, десам муболаға бўлмас. У ерда ўқувчиларга иқтисод ва ҳуқуқ йўналишида таълим берилиши билан бирга бошқа фанлар ҳам чуқур ўқитилмоқда. Айниқса, бу илм даргоҳидан Музаффар Уразметов математика фанидан биринчи ўринни, Барно Авезованинг ҳуқуқшунослик фанидан иккинчи ўринни олиши, лицей шуҳратига шуҳрат қўшди.

Мустақиллик тенгдоши, Тошкент шаҳридаги республика Нафис санъат лицейидан (директори Сўлмас Султонов) ҳам Шаҳноза Ҳайдарова (она тили ва адабиёти фани бўйича 3-ўрин) ҳамда Зарифа Тажиева (ўзбек гуруҳларида рус тили ва адабиёти фани бўйича 2-ўрин)лар республика олимпиадасидан совринли ўрин олдилар.

Учта ўқув даргоҳидан 6 та ғолиб. Бу илм масканлари иш тажрибасини ўрганиш ва ўрганиш керак. Негаки, «Кадрлар тайёрлаш миллий «Дастури»да белгиланган академик лицейлар ва коллежларни ташкил этишда ана шундай илғор ўқув масканлари ўқитиш услубидан, шунингдек, ўқув дастурларидан андоза олинади.

ОТА ЎҒИЛ

Ҳозир жамиятимизда жаҳон ахборот тизимига боғланиш ва бунда янги ахборот технологияларидан кенг фойдаланиш масаласи ниҳоятда муҳим аҳамият касб этмоқда. Бу вазифани эса компьютер техникасини халқ хўжалигининг барча жабҳаларида кенг қўлламасдан бажариб бўлмайди. Мазкур жараённи тўғри англаган инсонлардан бири Тошкент шаҳар Шайхонтоҳур туманидаги 40-мактабнинг математика ва информатика фани ўқитувчиси, педагогика фанлари номзоди Турғун Азларовдир.

Иқтидорли ўқувчилар билан ишлаш Турғун аканинг энг севимли машғулоти. У шу соҳага қизиққан барча ўқувчиларга компьютер «сир»ларини эринмай ўргатмоқда. Меҳнатлари самараси ўлароқ шу пайтгача унинг 7 нафар шогирди турли хил беллашувларда совринли ўринларни эгаллаб келганлар.

Бу йил умумтаълим фанлари бўйича 1998 йил республика олимпиадасининг якунловчи босқичида информатика ва ЭҲМ фани бўйича Т. Азларовнинг ўғли — 40-мактабнинг 11-синф ўқувчиси Акромхўжа Азларов мутлақ ғолиб (98 балл) бўлди.

ВИЛОЯТЛАРДА ФИЗИКА ва ЧИЗМАЧИЛИК ФАНИ БИЛИМДОНЛАРИ ЙЎҚМИ?

Физика фани бўйича беллашувда Тошкент шаҳар Мирзо Улуғбек туманидаги 50-гимназия-мактабнинг 11-синф ўқувчиси Владислав Даин (76 балл)гина совринли ўринга чиқди. Совринли 2, 3-ўринлар бўш қолди. Чизмачилик фани бўйича эса фақат совринли 1-ўрин Самарқанд вилояти Каттақўрғон туманидаги 11-мактабнинг 11-синф ўқувчиси Абдурасул Аблоқуловга насиб этди. Совринли 2, 3-ўринлар эса эгасиз қолди.

Хўш, нега шундай бўлди? Ушбу фанларнинг фидойилари йўқми? Бор, фақат бунга туман, вилоят босқичида давлат аҳамиятига молик тадбирга эътиборсизлик билан қаралган, деб баҳо бериш мумкин. Жойларда мисол ва масалалар, лаборатория ва амалий машғулотлар топшириқлари, ёзма иш ва тестлар ҳам талаб даражасида тайёрланмаган. Айниқса, олимпиаданинг вилоят босқичида топшириқларни тайёрлаш ўта саводли кишилар ҳамда амалиётчи ўқитувчилар зиммасига юкланмаган. Шунингдек, беллашувга иқтидорли ўқувчилар саралашда уларнинг муайян фанлар бўйича чуқур, бой манбаларга асосланган тайёргарлиги инобатга олинмаган бўлиши ҳам эҳтимолдан холи эмас.

Худди шу гапни тожик тили (совринли ўрин битта), қозоқ тили (совринли ўрин иккита), махсус мактабларда математика (бунда бирон-бир иштирокчи 75 дан ортиқ балл тўплай олмади) фанлари бўйича ҳам айтиш мумкин. Биз бу фикрлардан жойларда мутасадди раҳбарлар тегишли хулосалар чиқаради, деб умид қиламиз.

ОЛИМПИАДА МАХСУС МАКТАБЛАРДА ҚАНДАЙ ЎТДИ?

Юқорида таъкидлаганимиздек, махсус мактаб-интернатларда математика фани беллашувига етарли тайёргарлик кўрмаганлар. Олимпиадада иштирок этган 5 нафар ўқувчидан ҳеч бири совринли ўринларни эгаллай олишмади.

— Махсус мактабларда она тили ва адабиёти фани олимпиадаси юқори савияда ўтди, — деди ҳакамлар ҳайъати раиси, РТМ дефектология бўлими бошлиғи, педагогика фанлари номзоди Рихси Шомаҳмудова. — Бу беллашувда Тошкент шаҳридаги Йўлдош Охунбобоев номидаги мактаб-интернат ўқувчиси Ҳилола Мухамедова (97 балл) биринчи, Самарқанд шаҳридаги 59-мактаб-интернат ўқувчиси Зокир Махамматов (80 балл) иккинчи, Бухоро вилояти 24-мактаб-интернат ўқувчиси Сафарали Сафарбоев (77 бал) лар 3-ўрин соҳиблари бўлишди.

Мазкур фан бўйича беллашув икки турда ўтказилди. Биринчи турда иштирокчилар иншо (Брайль усулида) ёзган бўлсалар, иккинчи турда улар 3 та саволга жавоб бериб, 10 та шеърни ёд айтиб бердилар. Айниқса, 1-ўрин соҳибаси Ҳилоланинг Оила йилига бағишлаб ёзган иншоси ҳакамлар ҳайъати аъзоларини қаттиқ таъсирлантирди. Бу иншони газетамизда бериш ниятимиз бор.

КУЗАТИШЛАР, ТАҲЛИЛЛАР ва ХУЛОСАЛАР

Сирасини айтганда, ҳар бир иштирокчининг ўзи бир олам эди. Чунки олимпиада иштирокчилари жўшқин ҳаёти ва келажаги ҳақидаги сўзлари, изланишлари бизда чексиз ифтихор туйғуларини уйғотди.

Очиғи, биз кўпроқ таҳлилий фикр юритмоғимиз даркор. Масалан, наманганлик ўқувчилар ўтган йилги маррага нега чиқиша олмади? Уларнинг бу йилги натижалари нега кўнгилдагидек эмас?

Бу каби саволларга Наманган вилояти педагогик ходимлар малакасини ошириш институтининг илмий услубий ишлар проректори, биология фанлари номзоди, доцент Шарофиддин Тожибоев қуйидагича жавоб берди:

— Иқтидорли ўқувчиларнинг туман, вилоят, республика олимпиадаларидаги беллашувларини жаҳонга донғи кетган футбол командаларининг бирор соврин учун курашиш мусобақаларига ўхшатса бўлади. Республика олимпиадасида вилоятлар қатнашчилари ўрни ҳар йили ўзгариб туришини эса энг кучли истеъдодлар баҳси натижаси, деб баҳоламоқ керак. Шунга кўра бу йилги натижаларимиз ўтган йилгидан уч поғона паст бўлди... Шуни алоҳида таъкидлашимиз жоизки, 90 фоиздан ортиқ иштирокчиларимиз совриндорлар билан ёнма-ён ўрин эгаллаганидан мамнунман.

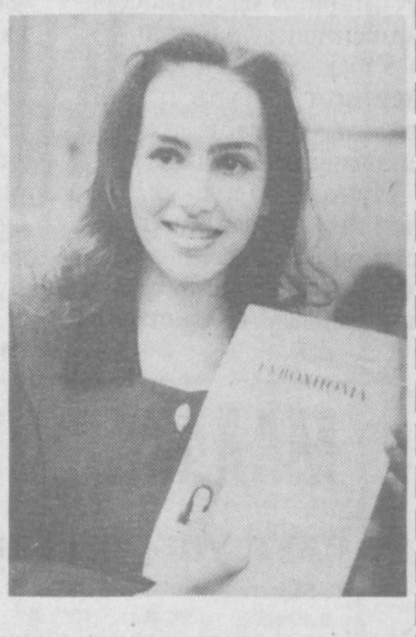

Қувонарлиси, Наманган вилояти командаси 3 та биринчи, 1 тадан иккинчи ва учинчи ўринни олдилар. Республика олимпиадасида иштирок этган 12 та вилоят, Тошкент шаҳри ва Қорақалпоғистон Республикаси вакиллари ўртасида эса командамиз фахрли тўртинчи ўринни эгаллади. Барибир, бу йилги олимпиада бизга катта сабоқ берди: фахрли биринчиликни ушлаб туришнинг ўзи бўлмас экан...

КЕЛАЖАК — ЁШЛАРНИКИ

Ўзбекистон Республикаси халқ таълими вазири, Ташкилий қўмита раиси Жўра Йўлдошев 28 март куни РТМ мажлислар залида олимпиаданинг тантанали ёпилишида сўзлаган нутқида умумтаълим фанлари бўйича республика олимпиадасининг мақсади ва вазифаларини янада батафсил изоҳлади. У илм олиш зарурятини таъкидларкан, якуний босқичга етиб келганларга қарата: «Келажак — ёшларники. Илм аҳлининг қўлидан эстафетани сизлар оласизлар» деб лутф қилди, ота-оналарга ҳам ўз ташаккурини изҳор этди. Вазир умумкоманда ҳисобида биринчи ўринни эгаллаган Тошкент шаҳри командаси вакилларини, республика олимпиадаси иштирокчиларини самимий табриклади...

Иккинчи, учинчи, туртинчи ўринларни эса Бухоро, Самарқанд ва Наманган вилоятлари вакиллари эгаллашди. Фарғона, Тошкент, Хоразм вилоятлари командалари кейинги ўринлардан жой олишди. Қорақалпоғистон Республикаси, Жиззах, Сурхондарё, Андижон, Навоий, Қашқадарё, Сирдарё вилоятлари ҳам бу йилги олимпиададан бўш қайтишмади. Очиғи, олимпиадада мутахассислар ҳар соҳада илғор Андижон вилояти маорифчилари командасига катта умид боғлашган эди. Афсусланарлиси, бу команда кучли еттиликдан ҳам ўрин ололмади. Буни Жўра Йўлдошев олимпиада нуфузи ҳақида гапираётиб, «Андижонликлардан хафаман» деб қайд этиб ўтдилар... Бу йил Қашқадарё ва Сирдарё вилояти ўқувчилари атиги биттадан ўрин эгаллашганини қандай баҳона билан изоҳласа бўлади?

Албатта, муттасадди раҳбарлар «Келгуси йили совринли ўринларга ҳаракат қиламиз», деган ваъдани берадилар. Бироқ, қуруқ гап билан ишни битириш даври аллақачонлароқ ўтиб кетган. Энди шу ҳақиқатни англаб етиш, Ўзбекистон Республикаси «Таълим тўғрисида»ги Қонуни ва «Кадрлар тайёрлаш миллий Дастур»и асосида иш юритиш замони келди. Бу фикр ҳар бир раҳбар учун дастуриламал бўлиб қолиши керак...

Жўра Йўлдошев совринли ўрин соҳибларига имтиёзли гувоҳномаларни топширaркан, уларнинг ихтисослиги бўйича олий ўқув юртларига кирганлиги билан табриклаб, «Сиз шу дақиқалардан бошлаб талабасизлар» деди. 53 талаба қувончи залдагиларни ҳам ҳаяжонлантирди, барча-барчани фарзандларининг ҳозири ва келажаги ҳақида ўйлаб кўришга ундади.

Умуман олганда, якуний босқичга етиб келганларнинг барчаси совғасиз қолмади. Олимпиада иштирокчиларига «Улуғбек» жамғармаси ва бошқа кўплаб ташкилот вакиллари ўз мукофотларини топширди.

Олимпиада ниҳоясига етди. Бироқ, унинг натижалари жойларда чуқур таҳлил қилинади, тегишли хулосалар чиқарилади. Таҳлил жараёнида «Нега, айрим фанлар бўйича ўнта совринли ўрин бўш қолди?» саволига жавоб изланиши зарур ва шарт. Бу мавзу газетамизнинг доимий эътиборида бўлади.

Курбонбой МАТҚУРБОНОВ, «Маърифат»нинг махсус мухбири.

Суратларда: олимпиада ғолибларининг ҳаяжонли онлари акс этган.

Равиль АЛЬБЕКОВ олган суратлар

«КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ МИЛЛИЙ ДАСТУРИ»НИ ЎРГАНИШ

(Боши 1-бетда)

фойдаландим. Бунда миллий дастур таълим тизимига мутлақо янгича методологик мазмун киритганлигидан гапни бошладим. Шунга кўра «Кадрлар тайёрлаш миллий Дастури» ўзининг қуйидаги муҳим жиҳатларига эга эканлигига тингловчилар диққатини тортдим:

1. Инсон манфаатларига қаратилган ва инсон манфаатлари йўлида хизмат қилувчи ҳужжат ҳисобланади.

2. Унинг заминида кучли ижтимоий ҳимоя ётади.

3. Миллий тикланишнинг маънавий асосини ташкил қилади.

4. Мамлакатимиз истиқболи, равнақи ва келажагини белгилаб берувчи ҳужжат ҳисобланади.

Бозор иқтисодиёти шароитига босқичма-босқич ўтиш тамойили талаби асосида юқоридаги жиҳатларнинг (томоннинг) ҳар бирига қисқача шарҳ берилади. Сўнг миллий дастурни шартли равишда беш қисмга бўлиб ўрганиш маъқуллиги айтилади.

1. Камчиликлар, муаммолар ва уларни ислоҳ қилиш омиллари.

2. Миллий дастурнинг мақсади, вазифалари ҳамда рўёбга чиқариш босқичлари.

3. Кадрлар тайёрлашнинг миллий модели.

4. Кадрлар тайёрлаш тизимини ривожлантиришнинг асосий йўналишлари.

5. Дастурни рўёбга чиқаришга доир ташкилий чора-тадбирлар.

Энди ҳар бир қисмга алоҳида тўхталсак.

Биринчи, камчиликлар ва муаммолар тўғрисида гап кетганда эски «Таълим тўғрисида»ги Қонун билан янги «Таълим тўғрисида»ги Қонун қиёсланади. Ҳар иккаласи солиштирилиб, янгисининг ўзига хос хусусиятлари очиб берилади.

Умумтаълим тизимида тўққиз йиллик мажбурий, уч йиллик мажбурий-ихтиёрий таълимнинг жорий этилиши сабаблари, мазмуни ва кўзланган мақсадлар ойдинлаштирилади.

Таълим ва тарбиядаги назария билан амалиёт ўртасидаги узилишлар ҳамда таълимда изчилликнинг йўқлиги мутахассис кадрлар тайёрлаш, уни илмий асосга қўйишда кийинчиликлар келтириб чиқараётганлиги қайд этилади.

Муаммолар тўғрисида гап кетганда олти ва етти ёшли болаларни ўқитиш масаласи, оиладан ва боғчадан (25 фоиз) мактабга келадиган болаларни ўқитиш, таълимга индивидуал ёндошиш билан дифференциал ёндошиш масалалари, айниқса, иқтидорли болаларни ўқитиши, уларнинг ижтимоий ҳимояси масаласи, тарбиячи ва ўқитувчи кадрларнинг тайёргарлик даражаси ҳамда моддий-техника базасини яратиш лозимлиги ҳақида гапирилади. Шу ўринда олий мактабларда бўлажак ўқитувчиларни «Кадрлар тайёрлаш миллий Дастури»ни амалга тадбиқ этишга тайёрлаш масаласи ҳамда ундан келиб чиқадиган муаммоларга тўхталиш керак.

Иккинчи. Миллий дастурнинг мақсади, вазифалари ҳамда рўёбга чиқариш босқичлари тўғрисида гапирилганда Миллий дастурнинг мақсади қайта-қайта уқтириб ўтилиши ва бунда савол беришларини сўраб тингловчиларга мурожаат этилса, миллий дастурнинг мақсади янада ойдинлашади.

Сўнг миллий дастурнинг вазифалари, рўёбга чиқариш босқичларига тўхталиб ўтилади. Бунда мазмунан алоҳида шарҳ талаб этиладиган тушунчалар бор-ки, тингловчилар томонидан савол кўринишида берилиш эҳтимолини тушунган ҳолда, бу тушунчаларнинг мазмунини айтиб ўтиш жоиздир.

Булар: «Стандарт ва давлат таълим стандарти» тушунчаси, «рейтинг», «мониторинг», «модель», «объект», «субъект», «Янги ахборот технологияси», «Янги педагогик технология», «Янгича педагогик тафаккур», «Шахс», «шахс камолоти», «узлуксиз таълим», «узлуксиз педагогик таълим», «фан», «ишлаб чиқариш» каби тушунчалар.

Сўнг дастурни рўёбга чиқариш босқичларига алоҳида-алоҳида шарҳ бериб ўтилади.

Учинчи. Кадрлар тайёрлаш миллий моделининг асосий таркибий қисмлари: шахс, давлат ва жамият, узлуксиз таълим, фан ва ишлаб чиқаришдан иборат эканлиги айтиб ўтилади. «Шахс» тушунчасига алоҳида тўхталиб, кадрлар тайёрлаш тизимининг бош субъект ва объекти эканлиги, ҳар бир конкрет инсонни жамиятдаги ўрнини белгилаб бериш ва бундан келиб чиқувчи вазифаларга тўхталиш лозим. Унинг таълим тизимини амалга оширувчи ва бу йўналишдаги хизматларнинг истеъмолчиси эканлиги тўлиғича айтиб ўтилади. Шу асосда давлат ва жамиятнинг мавқеи ҳақида гапирилади.

Узлуксиз таълим тўғрисида гапирилганда амалдаги таълим тизими ҳам узлуксиз деб келинганлиги, аслида таълим бўғинлари ўртасида узвий боғлиқлик бўлмаганлиги жонли мисоллар орқали исботлаб берилади. Сўнг узлуксиз таълим кадрлар тайёрлаш тизимининг асоси эканлиги, унинг мақсади ва вазифалари очиб берилади. Узлуксиз таълим таркибига узлуксиз педагогик, узлуксиз тиббий, узлуксиз муҳандислик ва ҳоказо таълимлар кириши, аммо узлуксиз таълим узлуксиз педагогик таълим асосидаги ривожланиши мумкинлиги тушунтириб берилади. Чунки узлуксиз педагогик таълим асосини ўқитувчи шахси ва унинг касб фаолияти ташкил қилади. Узлуксиз педагогик таълим жараёнида ўқитувчи шахси шаклланса, ўқитувчи ўзининг касб фаолиятига кўра узлуксиз таълимни ривожлантиради. Ҳар қандай ижодкор, маънавий бой, касбига, содиқ, рақобатбардош кадрларни тайёрлаш ўқитувчининг зиммасига юклатилади. Шунга кўра узлуксиз таълимни ташкил этиш ва уни ривожлантириш тамойилларини ўқитувчи теран англаб етмоғи лозим. Шундан сўнг «Таълим тўғрисида»ги Қонуннинг 10-моддасига мувофиқ узлуксиз таълим тизими ва унинг турлари алоҳида-алоҳида шарҳлаб ўтилади. Амалдаги таълим тизимидан қайси жиҳатлари билан фарқ қилиши очиб берилади. Айниқса, умумий ўрта таълимда бола муайян касбни онгли ва асосли равишда танлаб, билим ва муайян малака ҳамда кўникмалар асосида ўз ихтиёри билан ўрта махсус (академик лицей) ёки касб-ҳунар таълимини танлайди. Танлаши ихтиёрий, ўқиши мажбурий эканлигининг ижтимоий сабаблари ёритиб берилади. Нима учун умумий ўрта таълимнинг мажбурийлиги, бунда болани албатта, муайян касбга қизиқтириш, касб танлашга тайёрлашга тарбиячи-ўқитувчининг ниҳоятда масъуллиги алоҳида уқтириб ўтилади.

Академик лицей мақоми тарбиячи-ўқитувчиларга қуйидаги тартибда тушунтирилди.

Академик лицей — узлуксиз таълим тизимининг асосий бўғини ҳисобланади. Таълимнинг инсонпарварлиги, демократик характерда эканлиги, таълимнинг узлуксиз ва изчил бўлишидек Давлат сиёсатининг асосий принципларига қатъий амал қилади.

Шунга мувофиқ академик-лицей:

— танлов асосида иқтидорли, билимга чанқоқ ва маънавий-касбий йўналган ўқувчиларни қабул қилади;

— академик-лицейда чуқурлаштирилган, касбий йўналтирилган билимлар берилади;

— ўқувчи билими рейтинг тизими асосида баҳоланиб борилади;

— билимлар сифати мониторинги яратилади;

— ҳар бир предмет бўйича янги дастур, дарслик, ўқув қўлланмалар, методик тавсиялар ишлаб чиқилади;

— таълим бериш мутлақо янгича методика (технология) асосида амалга оширилади;

— таълим ва тарбияда индивидуал ёндошув амалга оширилади;

— ўқувчининг қобилияти, касбга бўлган муносабати, билимдонлик ва тарбияланганлик даражасини аниқловчи ва тегишли маслаҳатлар берувчи психологик тестлар ишлаб чиқилади ҳамда компьютер бошқарувига (хотирасига) берилади.

«Кадрлар тайёрлаш миллий Дастури» асосида:

«Тарбиячига ёрдам», «Ўқитувчига ёрдам», «Дарсингизга қўшимча маълумот», «Янги ахборот технологияси», «Янги педагогик технология», «Иқтисод сабоқлари», «Ҳуқуқий билимларни ўрганамиз», «Янги ўзбек ёзуви» каби рукнлар асосида педагогик-психологик маслаҳат маркази ташкил этилади;

— бунда, шахс, қонун, дастур, устоз, шогирд, бурч, масъулият, касб маҳорати таълим-тарбия жараёнининг негизини ташкил этади;

— академик лицей мақоми асосида ўқитувчи шахсининг профессиограммаси ва касб тавсифи ишлаб чиқилади;

— «Одобнома», «Педагогика», «Психология», «Иқтисод сабоқлари», «Ҳуқуқий билим асослари» каби фанларнинг киритилишига алоҳида эътибор берилади;

— «Устоз» республика жамғармаси орқали чет эл педагогик технологиясига хос тажрибаларни ўрганишга ўқитувчи-тарбиячилар жалб этилади;

— тарбиячи ва ўқитувчи кадрларнинг илмий, методик ижодкорлиги масъулияти янада оширилади;

— академик лицейнинг йиллик ва истиқбол режаси ишлаб чиқилади ва шу режа асосида таълим-тарбия ишлари мувофиқлаштирилади;

— ўқув дастури йўналиши бўйича зарур техник жиҳозлар ва янги ахборот ҳамда педагогик технологияни киритиш амалга оширилади;

— лицейнинг кутубхона фонди замонавий адабиётлар билан узлуксиз бойитиб борилади;

— моддий базани замонавий талаб ва андозаларга мос ҳолда тайёрлаш амалга оширилади;

— ўқувчиларнинг мустақил ишлари, маданий дам олишлари, спорт-соғломлаштириш ишлари кенг қамровда амалга оширилади.

Сўнг тарбиячи-ўқитувчиларга касб-ҳунар таълими мақоми тўғрисида атрофлича маълумот берилди.

Икки босқичли олий таълимнинг бир босқичли олий таълимдан фарқи, унинг мақсади, моҳияти тушунтирилади.

Шундай килиб, узлуксиз таълим тизимига тўлиқ тавсифнома бериб ўтилади.

Айнан мана шу жойда анча савол-жавоблар, жумладан, тарбиячи-ўқитувчиларнинг фикрлари тингланади. Сўнг умумлаштирилган ҳолда таълим турларига хулоса ясалади.

Кейинги икки (тўртинчи ва бешинчи) босқич тўғрисида ҳам лўнда ва қисқача маълумот бериб ўтилади.

Маърузa охирида яна савол-жавоблар учун вақт ажратилади. Айтилган савол-жавоблар асосида умумий хулосага келинади.

Албатта, жойларда миллий дастурни ўрганиш бўйича қилинаётган маърузаларимиз тобора такомиллашиб боради. Буни мен ўз тажрибамдан келиб чиққан ҳолда қоғозга туширишга ҳаракат қилдим. Айтиб ўтилган фикрларни ҳар доим ҳам ёзма равишда ифодалаш қийин ҳисобланади. Шунга кўра миллий дастурни ўрганиш бўйича фикр-мулоҳазаларимни методик кўринишда ифодалашга баҳоли қудрат ҳаракат қилдим.

Ҳабибулло АБДУКАРИМОВ, ГулДУ педагогика ва психология кафедрасининг доценти

ҚОРА ДОРИНИНГ ҚОРА ИШЛАРИ

Бир миллат генофондини заифлаштириш, уни осонликча ўзига тобе қилишнинг янги формасини ишлаб чиқиш сўнгги вақтларда «урф»га айланиб бормоқда, ушбу шакл ур-сурлар, сунъий инқилоблар, ҳокимият тўнтарилиши билан эмас, балки содда, шу билан бир пайтда хавли ҳаракатлар билан айрим мамлакатлар ҳудудига кириб бормоқда. Бу «қора савдо» билан боғлиқ жараёндир. Қора дори савдоси аслида унинг энг «кенжа авлоди» – тамаки маҳсулотлари билан бошланиб, секин-аста мураккаб босқичлар – наша, героин, марихуана кабиларга ўтиш охироқибатда бугун бошли мамлакатни, миллатни таназзулга олиб келиш билан интиҳо топади.

«Озодлик» радиостанциясининг берган хабарларига қараганда бугунги кунда дунё аҳолиси орасида 140 миллион(!) одам нашъа, 8 миллион киши героин ва 13 миллион одам қора дори истеъмол қилади. Ўтган йилда дунёда ғайриқонуний йўллар билан ишлаб чиқилган 300 тонна наркотикларнинг фақатгина ўндан бир қисмини мусодара қилишга муваффақ бўлинган. Дунё қора дори савдосини ўз қўлига олган контрабандалар, махфий террористлар қўлидаги минглаб тонна оғу ўз «истеъмолчилари»ни кутиб ётибди. Ушбу заҳриқотилни истеъмол қилганлар қўлидан қандай қабиҳ ишлар келишини ҳеч ўйлаб кўрганмисиз? Қора дорининг ишлари ҳам ўзидек қора. Келинг, яхшиси, ёш авлодга ўзимиз «оддий», «хавфсиз» санаган тамакининг нақадар зарарлилигини тушунтирайлик. Аввало ўзини устоз санаган ҳар бир зиёли бу лаҳзалик кайфдан воз кечмоғи лозим. Шундагина унинг гаплари ўқувчилар орасида ишончли ва таъсирли, энг муҳими фойдали бўлади.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ҚОНУНИ

ТАЪЛИМ ТЎҒРИСИДА

I. УМУМИЙ ҚОИДАЛАР

1-модда. Ушбу Қонуннинг мақсади

Ушбу Қонун фуқароларга таълим, тарбия бериш, касб-ҳунар ўргатишнинг ҳуқуқий асосларини белгилайди ҳамда ҳар кимнинг билим олишдан иборат конституциявий ҳуқуқини таъминлашга қаратилган.

2-модда. Таълим тўғрисидаги қонун ҳужжатлари

Таълим тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ушбу Қонундан ҳамда бошқа қонун ҳужжатларидан иборат.

Қорақалпоғистон Республикасида таълим соҳасидаги муносабатлар Қорақалпоғистон Республикасининг қонун ҳужжатлари билан ҳам тартибга солинади.

Агар Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномасида таълим тўғрисидаги қонун ҳужжатларидагидан ўзгача қоидалар белгиланган бўлса, халқаро шартнома қоидалари қўлланилади.

3-модда. Таълим соҳасидаги давлат сиёсатининг асосий принциплари

Таълим Ўзбекистон Республикаси ижтимоий тараққиёти соҳасида устувор деб эълон қилинади.

Таълим соҳасидаги давлат сиёсатининг асосий принциплари қуйидагилардан иборат:

таълим ва тарбиянинг инсонпарвар, демократик характерда эканлиги;

таълимнинг узлуксизлиги ва изчиллиги;

умумий ўрта, шунингдек ўрта махсус, касб-ҳунар таълимининг мажбурийлиги;

ўрта махсус, касб-ҳунар таълимининг йўналишини: академик лицейда ёки касб-ҳунар коллежида ўқишни танлашнинг ихтиёрийлиги;

таълим тизимининг дунёвий характерда эканлиги;

давлат таълим стандартлари доирасида таълим олишнинг ҳамма учун очиқлиги;

таълим дастурларини танлашга ягона ва табақалаштирилган ёндашув;

билимли бўлишни ва истеъдодни рағбатлантириш;

таълим тизимида давлат ва жамоат бошқарувини уйғунлаштириш.

4-модда. Билим олиш ҳуқуқи

Жинси, тили, ёши, ирқий, миллий мансублиги, эътиқоди, динга муносабати, ижтимоий келиб чиқиши, хизмат тури, ижтимоий мавқеи, турар жойи, Ўзбекистон Республикаси ҳудудида қанча вақт яшаётганлигидан қатъи назар, ҳар кимга билим олишда тенг ҳуқуқлар кафолатланади.

Билим олиш ҳуқуқи:

давлат ва нодавлат таълим муассасаларини ривожлантириш;

ишлаб чиқаришдан ажралган ва ажралмаган ҳолда таълим олишни ташкил этиш;

таълим ва кадрлар тайёрлаш давлат дастурлари асосида бепул ўқитиш, шунингдек таълим муассасаларида шартнома асосида тўлов эвазига касб-ҳунар ўргатиш;

барча турдаги таълим муассасаларининг битирувчилари кейинги босқичдаги ўқув юртларига киришда тенг ҳуқуқларга эга бўлиши;

оилада ёки ўзи мустақил равишда билим олган фуқароларга аккредитациядан ўтган таълим муассасаларида экстернат тартибида аттестациядан ўтиш ҳуқуқини бериш орқали таъминланади.

Бошқа давлатларнинг фуқаролари Ўзбекистон Республикасида халқаро шартномаларга мувофиқ билим олиш ҳуқуқига эга.

Республикада истиқомат қилаётган фуқаролиги бўлмаган шахслар билим олишда Ўзбекистон Республикаси фуқаролари билан тенг ҳуқуқларга эга.

5-модда. Педагогик фаолият билан шуғулланиш ҳуқуқи

Тегишли маълумоти, касб тайёргарлиги бор ва юксак ахлоқий фазилатларга эга бўлган шахслар педагогик фаолият билан шуғулланиш ҳуқуқига эга.

Педагог ходимларни олий ўқув юртларига ишга қабул қилиш Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси тасдиқлаган Низомга мувофиқ танлов асосида амалга оширилади.

Педагогик фаолият билан шуғулланиш суд ҳукмига асосан ман этилган шахсларнинг таълим муассасаларида бу фаолият билан шуғулланишига йўл қўйилмайди.

6-модда. Таълим муассасасининг ҳуқуқий мақоми

Таълим муассасасини аккредитациялаш ваколатли давлат органи томонидан аттестацияга асосан амалга оширилади.

Таълим муассасаси юридик шахс бўлиб, қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда барпо этилади. Нодавлат таълим муассасаси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси белгилаган тартибда давлат аккредитациясидан ўтган пайтдан бошлаб юридик шахс ҳуқуқлари ва таълим фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқига эга бўлади.

Таълим муассасаси қонун ҳужжатларига мувофиқ ишлаб чиқилган устав асосида фаолит кўрсатади.

Таълим муассасаси аттестация натижаларига биноан давлат аккредитациясидан маҳрум этилиши мумкин.

Таълим муассасалари ўқув-тарбия мажмуиларига ҳамда ўқув илмий-ишлаб чиқариш бирлашмалари ва уюшмаларига бирлашишга ҳақли.

Таълим муассасалари уставда белгиланган вазифаларига мувофиқ пулли таълим хизматлари кўрсатиш, шунингдек тадбиркорлик фаолиятининг бошқа турлари билан шуғулланишга ҳақли.

7-модда. Давлат таълим стандартлари

Давлат таълим стандартлари умумий ўрта, ўрта махсус, касб-ҳунар ва олий таълим мазмунига ҳамда сифатига қўйиладиган талабларни белгилайди.

Давлат таълим стандартларини бажариш Ўзбекистон Республикасининг барча таълим муассасалари учун мажбурийдир.

8-модда. Таълим бериш тили

Таълим муассасаларида таълим бериш тилидан фойдаланиш тартиби «Давлат тили ҳақида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни билан тартибга солинади.

II. ТАЪЛИМ ТИЗИМИ ВА ТУРЛАРИ

9-модда. Таълим тизими

Ўзбекистон Республикасининг таълим тизими қуйидагиларни ўз ичига олади:

давлат таълим стандартларига мувофиқ таълим дастурларини амалга оширувчи давлат ва нодавлат таълим муассасалари;

таълим тизимининг фаолият кўрсатиши ва ривожланишини таъминлаш учун зарур бўлган тадқиқот ишларини бажарувчи илмий-педагогик муассасалар;

таълим соҳасидаги давлат бошқарув органлари, шунингдек уларга қарашли корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар.

Ўзбекистон Республикасининг таълим тизими ягона ва узлуксиздир.

10-модда. Таълим турлари

Ўзбекистон Республикасида таълим қуйидаги турларда амалга оширилади:

мактабгача таълим;

умумий ўрта таълим;

ўрта махсус, касб-ҳунар таълими;

олий таълим;

олий ўқув юртидан кейинги таълим;

кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш;

мактабдан ташқари таълим.

11-модда. Мактабгача таълим

Мактабгача таълим бола шахсини соғлом ва етук, мактабда ўқишга тайёрланган тарзда шакллантириш мақсадини кўзлайди. Бу таълим олти-етти ёшгача оилада, болалар боғчасида ва мулк шаклидан қатъи назар бошқа таълим муассасаларида олиб борилади.

12-модда. Умумий ўрта таълим

Умумий ўрта таълим босқичлари қуйидагича:

бошланғич таълим (I—IV синфлар);

умумий ўрта таълим (I—IX синфлар).

Бошланғич таълим умумий ўрта таълим олиш учун зарур бўлган саводхонлик, билим ва кўникма асосларини шакллантиришга қаратилгандир. Мактабнинг биринчи синфига болалар олти-етти ёшдан қабул қилинади.

Умумий ўрта таълим билимларнинг зарур ҳажмини беради, мустақил фикрлаш, ташкилотчилик қобилияти ва амалий тажриба кўникмаларини ривожлантиради, дастлабки тарзда касбга йўналтиришга ва таълимнинг навбатдаги босқичини танлашга ёрдам беради.

Болаларнинг қобилияти, истеъдодини ривожлантириш учун ихтисослаштирилган мактаблар ташкил этилиши мумкин.

13-модда. Ўрта махсус, касб-ҳунар таълими

Ўрта махсус, касб-ҳунар таълими олиш мақсадида ҳар ким умумий ўрта таълим асосида академик лицейда ёки касб-ҳунар коллежида ўқишнинг йўналишини ихтиёрий равишда танлаш ҳуқуқига эга.

Академик лицейлар ва касб-ҳунар коллежлари эгалланган касб-ҳунар бўйича ишлаш ҳуқуқини берадиган ҳамда бундай иш ёки таълимни навбатдаги босқичда давом эттириш учун асос бўладиган ўрта махсус, касб-ҳунар таълими беради.

Академик лицей ўқувчиларнинг интеллектуал қобилиятларини жадал ўстиришни, уларнинг чуқур, табақалаштирилган ва касб-ҳунарга йўналтирилган билим олишларини таъминлайдиган уч йиллик ўрта махсус ўқув юртидир.

Касб-ҳунар коллежи ўқувчиларнинг касб-ҳунарга мойиллиги, маҳорат ва малакасини чуқур ривожлантиришни, танланган касблар бўйича бир ёки бир неча ихтисос олишни таъминлайдиган уч йиллик ўрта касб-ҳунар ўқув юртидир.

14-модда. Олий таълим

Олий таълим юқори малакали мутахассислар тайёрлашни таъминлайди.

Олий маълумотли мутахассислар тайёрлаш олий ўқув юртларида (университетлар, академиялар, институтлар ва олий мактабнинг бошқа таълим муассасаларида) ўрта махсус, касб ҳунар таълими асосида амалга оширилади.

Олий таълим икки босқичга: давлат томонидан тасдиқланган намунадаги олий маълумот тўғрисидаги ҳужжатлар билан далилланувчи бакалавриат ва магистратурага эга.

Бакалавриат олий таълим йўналишларидан бири бўйича пухта билим берадиган, ўқиш муддати камида тўрт йил бўлган таянч олий таълимдир.

Магистратура аниқ мутахассислик бўйича бакалавриат негизида камида икки йил давом этадиган олий таълимдир.

Фуқаролар иккинчи ва ундан кейинги олий маълумотни шартнома асосида олишга ҳақлидирлар.

15-модда. Олий ўқув юртидан кейинги таълим

Олий ўқув юртидан кейинги таълим жамиятнинг юқори малакали илмий ва илмий-педагогик кадрларга бўлган эҳтиёжларини таъминлашга қаратилгандир. Олий ўқув юртидан кейинги таълим олий ўқув юртлари ва илмий-тадқиқот муассасаларида (аспирантура, адъюнктура, докторантура, мустақил тадқиқотчилик) олиниши мумкин.

Илмий ва илмий-педагогик кадрларни тайёрлаш, илмий даражалар ва унвонлар бериш тартиби қонун ҳужжатларида белгиланади.

16-модда. Кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш

Кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш касб билимлари ва кўникмаларини чуқурлаштириш ҳамда янгилашни таъминлайди.

Кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш тартиби Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланади.

17-модда. Мактабдан ташқари таълим

Болалар ва ўсмирларнинг якка тартибдаги эҳтиёжларини қондириш, уларнинг бўш вақти ва дам олишини ташкил этиш учун давлат органлари, жамоат бирлашмалари, шунингдек бошқа юридик ва жисмоний шахслар маданий-эстетик, илмий, техникавий, спорт ва бошқа йўналишларда мактабдан ташқари таълим муассасаларини ташкил этишлари мумкин.

Мактабдан ташқари таълим муассасаларига болалар, ўсмирлар ижодиёти саройлари, уйлари, клублари ва марказлари, болалар-ўсмирлар спорт мактаблари, санъат мактаблари, мусиқа мактаблари, студиялар, кутубхоналар, соғломлаштириш муассасалари ва бошқа муассасалар киради.

Мактабдан ташқари таълим муассасаларини ташкил этиш ва уларнинг фаолият кўрсатиш тартиби қонун ҳужжатларида белгилаб қўйилади.

18-модда. Оиладаги таълим ва мустақил равишда таълим олиш

Давлат оилада таълим олишга ва мустақил равишда таълим олишга кўмаклашади. Болаларни оилада ўқитиш ва мустақил равишда таълим олиш тегишли таълим муассасаларининг дастурлари бўйича амалга оширилади. Таълим олувчиларга ваколатли давлат муассасалари томонидан услубий, маслаҳат ва бошқа йўсинда ёрдам кўрсатилади.

19-модда. Таълим тўғрисидаги ҳужжатлар

Аккредитация қилинган таълим муассасаларининг битирувчиларига давлат томонидан тасдиқланган намунадаги маълумот тўғрисидаги ҳужжат (шаҳодатнома, диплом, сертификат, гувоҳнома) берилади. Давлат томонидан тасдиқланган намунадаги маълумот тўғрисидаги ҳужжат оилада таълим олган ёки мустақил равишда билим олган ва аккредитация қилинган таълим муассасаларининг тегишли таълим дастурлари бўйича экстерн тартибида имтиҳонлар топширган шахсларга ҳам берилади, давлат таълим муассасаларида ўқитилиши шарт бўлган ва рўйхати Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгилаб қўйиладиган мутахассисликлар бундан мустасно.

Олий маълумот тўғрисидаги дипломга ўзлаштирилган фанлар рўйхати, уларнинг ҳажмлари ва фанларга қўйилган баҳолар ёзилган варақа илова қилинади.

Диссертация ҳимоя қилган шахсларга белгиланган тартибда фан номзоди ёки фан доктори илмий даражаси берилади ва давлат томонидан тасдиқланган намунадаги диплом топширилади.

Давлат таълим стандартларига мос келган тақдирда Ўзбекистон Республикаси билан хорижий давлатларнинг ҳукуматлари ўртасидаги икки томонлама битимлар асосида ҳар икки томоннинг маълумот тўғрисидаги ҳужжатлари белгиланган тартибда ўзаро тан олиниши мумкин.

Тегишли босқичдаги таълимни тугалламаган шахсларга белгиланган намунадаги маълумотнома берилади.

Давлат тасдиқлаган намунадаги маълумот тўғрисидаги ҳужжат навбатдаги босқич таълим муассасаларида таълим олишни давом эттириш ёки тегишли ихтисос бўйича ишлаш ҳуқуқини беради.

III. ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИ ҚАТНАШЧИЛАРИНИ ИЖТИМОИЙ ҲИМОЯ ҚИЛИШ

20-модда. Таълим олувчиларни ижтимоий ҳимоя қилиш

Таълим муассасасида таълим олувчилар қонун ҳужжатларига ва норматив ҳужжатларга мувофиқ имтиёзлар, стипендия ва ётоқхонада жой билан таъминланади.

21-модда. Таълим муассасалари ходимларини ижтимоий ҳимоя қилиш

Таълим муассасалари ходимларига иш вақтининг қисқартирилган муддати белгиланади, ҳақи тўланадиган йиллик узайтирилган таътиллар ва қонун ҳужжатларида назарда тутилган имтиёзлар берилади.

Таълим муассасалари иш ҳақига мўлжалланган мавжуд маблағлар доирасида мустақил равишда ставкалар, мансаб окладларига табақалаштирилган устама белгилашга ҳамда меҳнатга ҳақ тўлаш ва рағбатлантиришнинг турли шаклларини қўллашга ҳақли.

22-модда. Етим болаларни ва ота-оналарининг ёки бошқа қонуний вакилларининг васийлигисиз қолган болаларни ўқитиш

Етим болаларни ва ота-оналарининг ёки бошқа қонуний вакилларининг васийлигисиз қолган болаларни ўқитиш ва уларни боқиш давлатнинг тўла таъминоти асосида қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда амалга оширилади.

23-модда. Жисмоний ёки руҳий ривожланишида нуқсони бўлган болалар ва ўсмирларни ўқитиш

Жисмоний ёки руҳий ривожланишида нуқсони бўлган, шунингдек узоқ вақт даволанишга муҳтож болалар ва ўсмирларни ўқитиш, уларни тарбиялаш ҳамда даволаш учун ихтисослаштирилган таълим муассасалари ташкил этилади. Болалар ва ўсмирларни ушбу таълим муассасаларига юбориш ва улардан чиқариш ота-оналарининг ёки бошқа қонуний вакилларининг розилиги билан психологик-тиббий-педагогик комиссиянинг хулосасига биноан амалга оширилади.

Ихтисослаштирилган таълим муассасаларининг ўқувчилари қисман ёки тўла давлат таъминотида бўлади.

24-модда. Ижтимоий ёрдамга ва тикланишга муҳтож бўлган шахслар учун ўқув-тарбия муассасалари

Алоҳида шароитларда тарбияланиш ва ўқишга муҳтож болалар ва ўспиринлар учун уларнинг билим олиши, касб тайёргарлиги ва ижтимоий тикланишини таъминлайдиган ихтисослаштирилган ўқув-тарбия муассасалари ташкил этилади.

Озодликдан маҳрум қилиш тариқасидаги жазони ижро этиш муассасаларида сақланаётган шахсларнинг таълим олиши ва мустақил билим олиши учун қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда шароитлар яратилади.

IV. ТАЪЛИМ ТИЗИМИНИ БОШҚАРИШ

25-модда. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг таълим соҳасидаги ваколатлари

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг таълим соҳасидаги ваколатларига қуйидагилар киради:

таълим соҳасида ягона давлат сиёсатини амалга ошириш;

таълим соҳасидаги давлат бошқаруви органларига раҳбарлик қилиш;

таълимни ривожлантириш дастурларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш;

таълим муассасаларини ташкил этиш, қайта ташкил этиш ва тугатиш тартибини белгилаш;

таълим муассасаларини аккредитациядан, педагог, илмий кадрларни аттестациядан ўтказиш тартибини белгилаш;

бошқа давлатнинг таълим муассасаларига Ўзбекистон Республикасининг ҳудудида таълим фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқини берувчи рухсатномалар бериш;

қонун ҳужжатларига мувофиқ хорижий давлатларнинг таълим тўғрисидаги ҳужжатларини тан олиш ва бу ҳужжатларнинг эквивалент эканлигини қайд этиш тартибини белгилаш;

давлат таълим стандартларини тасдиқлаш;

давлат томонидан тасдиқланган намунадаги маълумот тўғрисидаги ҳужжатларни тасдиқлаш ва уларни бериш тартибини белгинлаш;

давлат грантлари миқдорини ва таълим муассасаларига қабул қилиш тартибини белгилаш;

давлат олий таълим муассасасининг ректорларини тайинлаш;

таълим олувчиларни аккредитация қилинган бир таълим муассасасидан бошқасига ўтказиш тартибини белгилаш;

қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ваколатлар.

26-модда. Таълимни бошқариш бўйича ваколатли давлат органларининг ҳуқуқ доирасига қуйидагилар киради:

таълим соҳасида ягона давлат сиёсатини рўёбга чиқариш;

таълим муассасалари фаолиятини мувофиқлаштириш ва услуб масалаларида уларга раҳбарлик қилиш;

давлат таълим стандартлари, мутахассисларнинг билим савияси ва касб тайёргарлигига бўлган талаблар бажарилишини таъминлаш;

ўқитишнинг илғор шакллари ва янги педагогик технологияларни, таълимнинг техник ва ахборот воситаларини ўқув жараёнига жорий этиш;

ўқув ва ўқув-услубият адабиётларини яратиш ва нашр этишни ташкил қилиш;

таълим олувчиларнинг якуний давлат аттестацияси ва давлат таълим муассасаларида экстернат тўғрисидаги низомларни тасдиқлаш;

давлат олий таълим муассасасининг ректорини тайинлаш тўғрисида Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасига таклифлар киритиш;

педагог ходимларни тайёрлашни, уларни малакасини оширишни ва қайта тайёрлашни ташкил этиш;

қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ваколатлар.

27-модда. Маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг таълим соҳасидаги ваколатлари

Маҳаллий давлат ҳокимияти органлари:

таълим муассасалари фаолиятининг минтақаларни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш эҳтиёжларига мувофиқлигини таъминлайдилар;

таълим муассасаларини ташкил этадилар, қайта ташкил этадилар ва тугатадилар (республика тасарруфида бўлган муассасалар бундан мустасно), уларнинг уставларини рўйхатга оладилар;

ўз ҳудудларидаги таълим муассасаларини ваколат доирасида молиялаш миқдорларини ва имтиёзларни белгилайдилар;

таълим сифати ва даражасига, шунингдек педагог ходимларнинг касб фаолиятига бўлган давлат талабларига риоя этилишини таъминлайдилар:

қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ваколатларни ҳам амалга оширадилар.

28-модда. Таълим муассасасини бошқариш

Таълим муассасасини унинг раҳбари бошқаради.

Таълим муассасаларида қонун ҳужжатларига мувофиқ фаолият кўрсатадиган жамоат бошқаруви органлари ташкил этилиши мумкин.

29-модда. Таълим соҳасидаги давлат бошқаруви органлари билан нодавлат таълим муассасалари ўртасидаги ўзаро муносабатлар

Таълим соҳасида давлат бошқаруви органлари нодавлат таълим муассасаларида таълим тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя этилишини назорат қилади.

Нодавлат таълим муассасалари таълим тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузган тақдирда, аккредитация қилган органлар уларнинг фаолиятини қонун ҳужатларига мувофиқ тўхтатиб қўйишга ҳақли.

Нодавлат таълим муассасаларига қабул давлат ўқув юртлари учун белгиланган тартибда ва муддатларда амалга оширилади.

V. ЯКУНЛОВЧИ ҚОИДАЛАР

30-модда. Ота-оналар ёки қонуний вакилларнинг вазифалари

Вояга етмаган болаларнинг ота-оналари ёки қонуний вакиллари боланинг қонуний ҳуқуқлари ва манфаатларини ҳимоя қилишлари шарт ҳамда уларнинг тарбияси, мактабгача, умумий ўрта ўрта махсус, касб-ҳунар таълими олишлари учун жавобгардирлар.

31-модда. Таълимни молиялаш

Давлат таълим муассасаларини молиялаш республика ва маҳаллий бюджетлар маблағлари, шунингдек, бюджетдан ташқари маблағлар ҳисобидан амалга оширилади.

32-модда. Таълимни ривожлантириш фондлари

Таълимни ривожлантириш фондлари қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда юридик ва жисмоний шахсларнинг, шу жумладан чет эллик юридик ва жисмоний шахсларнинг ихтиёрий бадаллари ҳисобидан ташкил этилиши мумкин.

33-модда. Халқаро ҳамкорлик

Таълим муассасалари таълим муаммолари юзасидан халқаро ҳамкорликда иштирок этадилар, чет давлатларнинг тегишли ўқув юртлари билан бевосита алоқалар ўрнатиш, қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда улар билан қўшма ўқув юртлари ташкил этиш ҳуқуқига эга.

34-модда. Таълим тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузганлик учун жавобгарлик

Таълим тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузишда айбдор бўлган шахслар белгиланган тартибда жавобгар бўладилар.

Ўзбекистон Республикаси Президенти И.КАРИМОВ.

Тошкент шаҳри,
1997 йил, 29 август

1

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ҚОНУНИ

КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ МИЛЛИЙ ДАСТУРИ ТЎҒРИСИДА

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ҚАРОР ҚИЛАДИ:

1. Кадрлар тайёрлаш миллий дастури тасдиқлансин.

2. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини босқичма-босқич рўёбга чиқариш юзасидан комплекс тадбирлар режасини ишлаб чиқиб амалга оширсин. Давлат бюджетини тасдиқлашда миллий дастурнинг молиявий ва моддий таъминотига алоҳида эътибор берилсин.

Ўзбекистон Республикаси Президенти
И. КАРИМОВ.

Тошкент шаҳри,
1997 йил 29 август.

КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ МИЛЛИЙ ДАСТУРИ

УМУМИЙ ҚОИДАЛАР

Ўзбекистон Республикаси инсон ҳуқуқлари ва эркинликларига риоя этилишини, жамиятнинг маънавий янгиланишини, ижтимоий йўналтирилган бозор иқтисодиётини шакллантиришни, жаҳон ҳамжамиятига қўшилишни таъминлайдиган демократик

2

ҳуқуқий давлат ва очиқ фуқаролик жамияти қурмоқда.

Инсон, унинг ҳар томонлама уйғун камол топиши ва фаровонлиги, шахс манфаатларини рўёбга чиқаришнинг шароитларини ва таъсирчан механизмларини яратиш, эскирган тафаккур ва ижтимоий хулқ-атворнинг андозаларини ўзгартириш республикада амалга оширилаётган ислоҳотларнинг асосий мақсади ва ҳаракатлантирувчи кучидир. Халқнинг бой интеллектуал мероси ва умумбашарий қадриятлар асосида, замонавий маданият, иқтисодиёт, фан, техника ва технологияларнинг ютуқлари асосида кадрлар тайёрлашнинг мукаммал тизимини шакллантириш Ўзбекистон тараққиётининг муҳим шартидир.

Кадрлар тайёрлаш миллий дастури «Таълим тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг қоидаларига мувофиқ ҳолда тайёрланган бўлиб, миллий тажрибанинг таҳлили ва таълим тизимидаги жаҳон миқёсидаги ютуқлар асосида тайёрланган ҳамда юксак умумий ва касб-ҳунар маданиятига, ижодий ва ижтимоий фаолликка, ижтимоий-сиёсий ҳаётда мустақил равишда мўлжални тўғри ола билиш маҳоратига эга бўлган, истиқбол вазифаларини илгари суриш ва ҳал этишга қодир кадрларнинг янги авлодини шакллантиришга йўналтирилгандир.

Дастур кадрлар тайёрлаш миллий моделини рўёбга чиқаришни, ҳар томонлама камол топган, жамиятда турмушга мослашган, таълим ва касб-ҳунар дастурларини онгли равишда танлаш ва кейинчалик пухта ўзлаштириш учун ижтимоий-сиёсий, ҳуқуқий, психологик-педагогик ва бошқа тарздаги шароитларни яратишни, жамият, давлат ва оила олдида ўз жавобгарлигини ҳис этадиган фуқароларни тарбиялашни назарда тутади.

1. МУАММОЛАР ВА КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ ТИЗИМИНИ ТУБДАН ИСЛОҲ ҚИЛИШ ОМИЛЛАРИ

1.1. Ривожланишнинг эришилган даражаси

Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигига эришиб, иқтисодий ва ижтимоий ривожланишнинг ўзига хос йўлини танлаши кадрлар тайёрлаш тузилмаси ва мазмунини қайта ташкил этишни зарур қилиб қўйди ва қатор чора-тадбирлар кўришни: «Таълим тўғрисида»ги Қонунни жорий этишни (1992 йил); янги ўқув

3

режалари, дастурлари, дарсликларини жорий этишни, замонавий дидактик таъминотни ишлаб чиқишни; ўқув юртларини аттестациядан ўтказишни ва аккредитациялашни, янги типдаги таълим муассасаларини ташкил этишни тақозо этди.

Мактабгача таълим соҳасида уйларда ташкил этиладиган болалар боғчалари ҳамда «болалар боғчаси-мактаб» мажмуи тармоғи ривожланиб бормоқда. Болаларга чет тилларни, хореография, тасвирий ва мусиқа санъати, компьютер саводхонлиги асосларини ўргатувчи 800 дан ортиқ гуруҳ ташкил этилган.

Янги типдаги мактаблар ва умумтаълим ўқув юртлари тармоғи ривожланиб бормоқда. Ҳозирги кунда 238 лицей ва 136 гимназия ишлаб турибди. «Соғлом авлод учун», «Маънавият ва маърифат», «Иқтисодий таълим», «Қишлоқ мактаби», «Ривожланишда нуқсони бўлган болаларни тиклаш» ва бошқа тармоқ дастурлари рўёбга чиқарилмоқда. Республика умумтаълим мактабларида 435 мингдан ортиқ ўқитувчи ишламоқда, уларнинг 73 фоизи олий маълумотлидир.

Меҳнат бозорини, энг аввало қишлоқ жойларда меҳнат бозорини шакллантиришнинг ҳудудий хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда ҳунар-техника таълимини қайта ташкил этишга киришилди. Ҳозирги кунда бу тизимда жами 221 минг кишини таълим билан қамраб олган 442 ўқув юрти, шу жумладан 209 касб-ҳунар мактаби, 180 касб-ҳунар лицейи ва 53 бизнес-мактаб ишлаб турибди. Бугунги кунда бошланғич касб-ҳунар таълими ўқув юртларида қарийб 20 минг ўқитувчи ва малакали мутахассислар ишламоқда.

Республикада жами 197 минг киши таълим олаётган 258 ўрта касб-ҳунар таълими ўқув юрти ишлаб турибди. Уларда қарийб 16 минг ўқитувчи ва муҳандис-педагог ходимлар меҳнат қилмоқда.

Ўзбекистон олий мактаби тизими 58 олий ўқув юртини, шу жумладан 16 университет ва 42 институтни ўз ичига олади, уларда 164 минг талаба таълим олмоқда; 16 университетнинг ўн иккитаси Ўзбекистон мустақилликка эришган дастлабки икки

4

йилда ташкил топди. Олий ўқув юртларида ишлаётган 18,5 минг ўқитувчининг 52 фоизи фан доктори ва фан номзодларидир. Олий таълимда кадрлар тайёрлашни марказлаштиришдан ҳуқуқий йўналишга ўтказиш иши олиб борилмоқда, ўқув юртларининг тармоғи кенгаймоқда, университет таълими ривожланмоқда. Билимларнинг янги тармоқлари бўйича кадрлар тайёрлаш бошлаб юборилди, олий мактабни кўп босқичли тизимга ўтказиш амалга оширилмоқда. Абитуриентлар ва талабаларнинг билим даражасини тест ва рейтинг асосида баҳолашнинг илғор усуллари жорий этилмоқда.

Олий малакали илмий ва илмий-педагог кадрлар сифатига ошган талабларга мувофиқ аспирантура ва докторантурада кадрлар тайёрлаш иши кенгаймоқда. Олий аттестация комиссияси ташкил этилди. Республикада қарийб тўрт минг аспирант бўлиб, улардан 69 фоизи олий таълим тизимида ва 31 фоизи илмий-тадқиқот институтларида таълим олмоқда. Жами илмий ва илмий-педагог кадрларнинг саккиз фоизини фан докторлари ва 37 фоизини фан номзодлари ташкил этади.

Кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш тизимида 23 институт, 16 факультет, тўрт марказ ва 14 малака ошириш курслари ишлаб турибди.

Иқтидорли болалар ва ўқувчи ёшларни қўллаб-қувватлаш бўйича давлат сиёсати собитқадамлик билан олиб борилмоқда. Истеъдодли ўсмир ва қизларни излаб топиш, уларга кўмаклашиш, уларнинг қобилияти ва истеъдодини ўстириш бўйича махсус фондлар ташкил этилди, қобилиятли ёшларни чет эллардаги етакчи ўқув юртлари ва илмий марказларда ўқитиш ва стажировкадан ўтказиш йўлга қўйилди.

Фан ва таълим соҳасида халқаро алоқалар кенгайиб бормоқда.

Шунга қарамай, содир этилган ўзгартиришлар кадрлар тайёрлаш сифатини ошириш, мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш талабларига мувофиқ бўлишини таъминлай олмади.

5

1.2. Камчиликлар ва муаммолар

Кадрлар тайёрлаш тизимининг демократик ўзгаришлар ва бозор ислоҳотлари талабларига мувофиқ эмаслиги, ўқув жараёнининг моддий-техника ва ахборот базаси етарли эмаслиги, юқори малакали педагог кадрларнинг етишмаслиги, сифатли ўқув-услубий ва илмий адабиёт ҳамда дидактик материалларнинг камлиги, таълим тизими, фан ва ишлаб чиқариш ўртасида пухта ўзаро ҳамкорлик ва ўзаро фойдали интеграциянинг йўқлиги кадрлар тайёрлашнинг мавжуд тизимидаги жиддий камчиликлар сирасига киради.

Таълим-тарбия ва ўқув жараёнларининг таркибини, босқичларини бир-бири билан узвий боғлаш, яъни узлуксиз таълим-тарбия тизимини ташкил қилиш муаммолари ҳал қилинган эмас. Амалдаги таълим тизими замонавий, тараққий топган демократик давлатлар талабларига жавоб бера олмаётир.

Мутахассислар тайёрлаш, таълим-тарбия тизими жамиятда бўлаётган ислоҳот, янгиланиш жараёнлари талаблари билан боғланмаган.

Мактабгача таълим ва тарбия аҳволи қониқарсизлигича қолмоқда. Боғча ёшидаги болаларнинг 25 фоизигина мактабгача тарбия муассасаларига қамраб олинган, холос. Мактабгача болалар муассасаларидан ва оиладан мактабга келган болаларнинг тайёргарлик даражаси ўртасида сезиларли тафовут мавжуд.

Мактабларда ва бошқа ўқув юртларида таълим жараёнининг ўзидаги ва ўқитиш услубиятидаги ҳар хил камчиликлар оқибатида билим беришда юзага келган нодемократик ҳамда жамият учун зарарли муҳит шунга олиб келдики, ўқувчиларда мустақил фикрлаш ривожланмай қолаяпти, оқилона ҳаётий ечимлар қабул қилиш учун етарли тайёргарлик йўқ. 9—11-синфларни тамомлаган ёшлар мустақил ҳаётда ўз ўрнини аниқлай олмайди. Уларда ўзларига ишонч шаклланган эмас. Ўрта мактаб битирувчиларининг ўн фоизигина олий ўқув юртларига ўқишга кирмоқда, холос.

6

Мажбурий тўққиз йиллик таълимга асосланган ўн бир йиллик умумий ўрта таълим илмий асосланмагандир, у ўқувчиларда касбга йўналтириш ва таълимнинг амалий йўналганлиги етарли даражада бўлиши ҳамда мустақил фикр юритиш, меҳнат фаолияти кўникмалари шаклланишини таъминламаяпти. Ҳар йили таянч мактабларнинг 100 минг нафарга яқин битирувчиси ишлаб чиқариш соҳасида ҳамда касб-ҳунар таълимини давом эттириш учун талаб этилмай қолдирилмоқда.

Таълим тизимидаги мавжуд умумтаълим ва касб-ҳунар дастурлари ўртасида узвийлик ва ворисликнинг йўқлиги сабабли таянч ва ўрта мактаб битирувчиларида касбга йўналтирилганлик ва меҳнат фаолияти кўникмалари шаклланмай қолаяпти. Натижада йигит ва қизлар ўз қобилиятлари, истаклари, ижодий ва меҳнат мойилликларига монанд ҳаёт йўлини белгилаб олишда жиддий қийинчиликлар сезмоқдалар.

Ўқув жараёни билим даражаси ўртача бўлган ўқувчиларга мўлжалланган бўлиб, таълимнинг иқтидорли ёшлар билан якка тартибдаги ўқув дастурлари бўйича ишлаш каби механизмларидан яхши фойдаланилмаяпти. Ўқув дастурлари мафкуравий сарқитлардан тўлиқ холи бўлганича йўқ, уларда маънавият ва ахлоқ асосларини ўргатувчи, иқтисодий, ҳуқуқий, эстетик билимларни берувчи фанларга етарлича ўрин берилмаяпти.

Ҳунар-техника билим юртларидан янги типдаги таълим муассасаларига ўтиш кўпроқ оғизда бўлиб, амалда эса уларда таълим эскириб қолган моддий-техника ва ўқув-услубий базасида, тегишли қайта тайёргарликдан ўтмаган ўқитувчи кадрлар билан амалга оширилмоқда.

Бир босқичли олий таълим меҳнат бозори эҳтиёжларини ишлаб чиқаришдаги таркибий ўзгаришларни ва илғор халқаро тажрибани тўлиқ ҳажмда ҳисобга олмаётир. Ўқув-тарбия жараёнини ташкил этишда ўқув юртлари етарлича мустақилликка эга эмас, улар касбий меҳнат бозорининг ўзгарувчан шароитларига яхши мослашиб бормаяпти.

7

Илмий муассасалар, ишлаб чиқариш ва ижтимоий институтлар кадрларни тайёрлаш жараёнига етарли даражада қўшилганлари йўқ. Давлат таълим стандартларини ишлаб чиқиш ва жорий этиш, таълим муассасаларини давлат аттестацияси ва аккредитациясидан ўтказиш вазифалари белгилаб олинмаган. Ўқувчиларнинг билим даражасини баҳолаш тизими объективлик ва тезкорликни таъминламайди.

Касб-ҳунар таълимининг обрўси ҳамда ўқитувчилар, тарбиячилар ва мураббийларнинг, илмий ва илмий-педагог кадрларнинг ижтимоий мақоми пасайиб бормоқда. Таълим хизмати кўрсатиш ва кадрлар тайёрлаш соҳасида маркетинг мавжуд эмас, таълим тизимини кўп вариантли молиялаш схемаси ишлаб чиқилмаган. Олий малакали кадрлардан самарали фойдаланилмаяпти. Кадрлар билими ва улар тайёргарлигининг сифатини назорат қилиш ҳамда баҳолаш тизими қониқарсиз ишламоқда.

Ўқитувчилар, педагоглар ва тарбиячиларнинг каттагина қисми яхши тайёргарлик кўрмаганлиги, уларнинг билим ва касб савияси пастлиги жиддий муаммо бўлиб қолмоқда, малакали педагог кадрлар етишмаслиги сезилмоқда. Мактабгача таълим соҳасидаги жами тарбиячи ва педагогларнинг атиги 20 фоизи олий маълумотлидир. Мактабларнинг ўқитувчилар билан таъминланганлиги ўртача 93 фоизни ташкил этгани ҳолда, бу кўрсаткич айрим вилоятларда 77—80 фоиздан, муайян фанлар бўйича эса 50 фоиздан ошмайди.

Илмий ва илмий-педагог кадрларнинг ўртача ёши «улғайиб» бормоқда. Республика олий ўқув юртларида қирқ ёшга тўлмаган фан докторлари жами фан докторларининг 0,9 фоизини, 50 ва ундан катта ёшдагилари эса 79 фоизини ташкил этади. Фан докторлари илмий даражасига тасдиқланганлар ўртача 50, фан номзодлари эса 36 ёшдадир.

1.3. Ислоҳ қилиш омиллари

Кадрлар тайёрлаш тизимини тубдан ислоҳ қилишнинг муҳим омиллари қуйидагилардан иборат:

республиканинг демократик ҳуқуқий давлат ва адолатли фу-

8

қаролик жамияти қуриш йўлидан изчил илгарилаб бораётганлиги;

мамлакат иқтисодиётида туб ўзгартиришларнинг амалга оширилиши, республика иқтисодиёти асосан хом ашё йўналишидан рақобатбардош пировард маҳсулот ишлаб чиқариш йўлига изчил ўтаётганлиги, мамлакат экспорт салоҳиятининг кенгаяётганлиги;

давлат ижтимоий сиёсатида шахс манфаати ва таълим устуворлиги қарор топганлиги;

миллий ўзликни англашнинг ўсиб бориши, ватанпарварлик, ўз ватани учун ифтихор туйғусининг шаклланаётганлиги, бой миллий маданий-таърихий анъаналарга ва халқимизнинг интеллектуал меросига ҳурмат;

Ўзбекистоннинг жаҳон ҳамжамиятига интеграцияси, республиканинг жаҳондаги мавқеи ва обрў-эътиборининг мустаҳкамланиб бораётганлиги.

2. МИЛЛИЙ ДАСТУРНИНГ МАҚСАДИ, ВАЗИФАЛАРИ ВА УНИ РЎЁБГА ЧИҚАРИШ БОСҚИЧЛАРИ

2.1. Дастурнинг мақсад ва вазифалари

Мазкур дастурнинг **мақсади** — таълим соҳасини тубдан ислоҳ қилиш, уни ўтмишдан қолган мафкуравий қарашлар ва сарқитлардан тўла халос этиш, ривожланган демократик давлатлар даражасида, юксак маънавий ва ахлоқий талабларга жавоб берувчи юқори малакали кадрлар тайёрлаш Миллий тизимини яратишдир.

Ушбу мақсадни рўёбга чиқариш қуйидаги **вазифалар** ҳал этилишини назарда тутади:

«Таълим тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига мувофиқ таълим тизимини ислоҳ қилиш, давлат ва нодавлат таълим муассасалари ҳамда таълим ва кадрлар тайёрлаш соҳасида рақобат муҳитини шакллантириш негизида таълим тизимини ягона ўқув-илмий-ишлаб чиқариш мажмуи сифатида изчил ривожлантиришни таъминлаш;

таълим ва кадрлар тайёрлаш тизимини жамиятда амалга оширилаётган янгиланиш, ривожланган демократик ҳуқуқий давлат

9

қурилиши жараёнларига мослаш;

кадрлар тайёрлаш тизими муассасаларини юқори малакали мутахассислар билан таъминлаш, педагогик фаолиятнинг нуфузи ва ижтимоий мақомини кўтариш;

кадрлар тайёрлаш тизими ва мазмунини мамлакатнинг ижтимоий ва иқтисодий тараққиёт истиқболларидан, жамият эҳтиёжларидан, фан, маданият, техника ва технологиянинг замонавий ютуқларидан келиб чиққан ҳолда қайта қуриш;

таълим олувчиларни маънавий-ахлоқий тарбиялашнинг ва маърифий ишларнинг самарали шакллари ҳамда услубларини ишлаб чиқиш ва жорий этиш;

таълим ва кадрлар тайёрлаш, таълим муассасаларини аттестациядан ўтказиш ва аккредитация қилиш сифатига баҳо беришнинг холис тизимини жорий қилиш;

янги ижтимоий-иқтисодий шароитларда таълимнинг талаб қилинадиган даражаси ва сифатини, кадрлар тайёрлаш тизимининг амалда фаолият кўрсатиши ва барқарор ривожланишининг кафолатларини, устуворлигини таъминловчи норматив, моддий-техника ва ахборот базасини яратиш;

таълим, фан ва ишлаб чиқариш самарали интеграциялашувини таъминлаш, тайёрланаётган кадрларнинг миқдори ва сифатига нисбатан давлатнинг талабларини, шунингдек нодавлат тузилмалари, корхоналар ва ташкилотларнинг буюртмаларини шакллантиришнинг механизмларини ишлаб чиқиш;

узлуксиз таълим ва кадрлар тайёрлаш тизимига бюджетдан ташқари маблағлар, шу жумладан чет эл инвестициялари жалб этишнинг реал механизмларини ишлаб чиқиш ва амалиётга жорий этиш;

кадрлар тайёрлаш соҳасида ўзаро манфаатли халқаро ҳамкорликни ривожлантириш.

2.2. Дастурни рўёбга чиқариш босқичлари

Миллий дастурнинг мақсад ва вазифалари босқичма-босқич рўёбга чиқарилади.

Биринчи босқич (1997—2001 йиллар) — мавжуд кадрлар тайёр-

10

лаш тизимининг ижобий салоҳиятини сақлаб қолиш асосида ушбу тизимни ислоҳ қилиш ва ривожлантириш учун ҳуқуқий, кадрлар жиҳатидан, илмий-услубий, молиявий-моддий шарт-шароитлар яратиш.

Ушбу босқичда қуйидагиларни амалга ошириш зарур:

«Таълим тўғрисида»ги Қонунга мувофиқ таълим тизими мазмунини таркибий қайта қуриш ва тубдан янгилаш;

педагог ва илмий-педагог кадрлар тайёрлаш ҳамда уларнинг малакасини оширишни замон талабларига жавоб берадиган даражада ташкил этиш;

таълим олувчиларнинг юксак тайёргарлилик даражаси, малакаси маданий ва маънавий-ахлоқий савиясининг сифатига нисбатан қўйиладиган зарур талабларни белгилаб берувчи давлат таълим стандартларини яратиш ва жорий этиш;

ўқув-услубий мажмуаларнинг ҳамда таълим жараёни дидактик ва ахборот таъминотининг янги авлодини ишлаб чиқиш ва жорий этиш;

ўрта махсус, касб-ҳунар таълими учун зарур моддий-техника, ўқув-услубий ва кадрлар базасини тайёрлаш;

таълим ва кадрлар тайёрлашга бюджетдан ташқари маблағлар жалб этишнинг механизмларини такомиллаштириш, давлат таълим муассасалари билан бир қаторда нодавлат таълим муассасаларини ривожлантиришни ҳам назарда тутган ҳолда таълим хизмати кўрсатиш соҳасида рақобатга асосланган муҳитни вужудга келтириш;

таълим муассасалари фаолиятига баҳо беришнинг рейтинг тизимини, кадрлар тайёрлаш сифати ва уларга бўлган эҳтиёжнинг мониторингини олиб бориш тизимини ишлаб чиқиш ва жорий этиш;

халқаро алоқаларни кенгайтириш ва кучайтириш, кадрлар тайёрлашда халқаро донорлик ташкилотлари ва фондлари фаолиятига тегишли шароитлар яратиш, шунингдек республика таълим соҳасига чет эл инвестицияларини жалб этиш бўйича реал чора-тадбирлар ишлаб чиқиш ва уларни амалга ошириш;

11

Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини рўёбга чиқаришнинг мониторингини олиб бориш.

Ушбу босқичда болаларни олти-етти ёшдан мактабга қабул қилиш уларнинг жисмоний ва ақлий жиҳатдан ривожланганлигини эътиборга олган ҳолда амалга оширилади. Тақозо этилаётган ўқувчи ўринлари зарур моддий-техника шарт-шароитлари ва педагог кадрлар билан таъминлаган ҳолда изчил тайёрланади.

Биринчи босқич бажарилишининг мониторинги асосида Миллий дастурни рўёбга чиқариш йўналишларига аниқликлар киритилади.

Иккинчи босқич (2001-2005 йиллар) — Миллий дастурни тўлиқ рўёбга чиқариш, меҳнат бозорининг ривожланиши ва реал ижтимоий-иқтисодий шароитларни ҳисобга олган ҳолда унга аниқликлар киритиш.

Мажбурий умумий ўрта ва ўрта махсус, касб-ҳунар таълимига, шунингдек ўқувчиларнинг қобилиятлари ва имкониятларига қараб, табақалаштирилган таълимга ўтиш тўлиқ амалга оширилади.

Таълим муассасаларини махсус тайёрланган малакали педагог кадрлар билан тўлдириш таъминланади, уларнинг фаолиятида рақобатга асосланган муҳит вужудга келтирилади.

Таълим муассасаларининг моддий-техника ва ахборот базасини мустаҳкамлаш давом эттирилади, ўқув-тарбия жараёни юқори сифатли ўқув адабиётлари ва илғор педагогик технологиялар билан таъминланади. Узлуксиз таълим тизимини ахборотлаштириш амалга оширилади.

Таълим хизмати кўрсатиш бозорини шакллантириш механизмлари тўлиқ ишга солинади.

Учинчи босқич (2005 ва ундан кейинги йиллар) — тўпланган тажрибани таҳлил этиш ва умумлаштириш асосида, мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш истиқболларига мувофиқ кадрлар тайёрлаш тизимини такомиллаштириш ва янада ривожлантириш.

Таълим муассасаларининг ресурс, кадрлар ва ахборот базалари янада мустаҳкамланади, ўқув-тарбия жараёни янги ўқув-услубий мажмуалар, илғор педагогик технологиялар билан тўлиқ таъминланади.

12

Миллий (элита) олий таълим муассасаларини қарор топтириш ва ривожлантириш амалга оширилади. Касб-ҳунар таълим муассасаларининг мустақил фаолият юритиши ва ўзини ўзи бошқариши шакллари мустаҳкамланади.

Таълим жараёнини ахборотлаштириш, узлуксиз таълим тизими жаҳон ахборот тармоғига уланадиган компьютер ахборот тармоғи билан тўлиқ қамраб олинади.

3. КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШНИНГ МИЛЛИЙ МОДЕЛИ

Кадрлар тайёрлаш миллий моделининг асосий таркибий қисмлари қуйидагилардан иборатдир:

шахс — кадрлар тайёрлаш тизимининг бош субъекти ва объекти, таълим соҳасидаги хизматларнинг истеъмолчиси ва уларни амалга оширувчи;

давлат ва жамият — таълим ва кадрлар тайёрлаш тизимининг фаолиятини тартибга солиш ва назорат қилишни амалга оширувчи кадрлар тайёрлаш ва уларни қабул қилиб олишнинг кафиллари;

узлуксиз таълим — малакали рақобатбардош кадрлар тайёрлашнинг асоси бўлиб, таълимнинг барча турларини, давлат таълим стандартларини, кадрлар тайёрлаш тизими тузилмаси ва унинг фаолият кўрсатиш муҳитини ўз ичига олади;

фан — юқори малакали мутахассислар тайёрловчи ва улардан фойдаланувчи, илғор педагогик ва ахборот технологияларини ишлаб чиқувчи;

ишлаб чиқариш — кадрларга бўлган эҳтиёжни, шунингдек уларнинг тайёргарлик сифати ва савиясига нисбатан қўйиладиган талабларни белгиловчи асосий буюртмачи, кадрлар тайёрлаш тизимини молия ва моддий-техника жиҳатидан таъминлаш жараёнининг қатнашчиси.

Давлат ва жамият узлуксиз таълим ва кадрлар тайёрлаш тизими барча учун очиқ бўлишини ва ҳаёт ўзгаришларига мосланувчанлигини таъминлайди.

Ўзбекистон Республикаси томонидан инсон ҳуқуқлари, таълим, бола ҳуқуқи соҳасидаги шартномалар ва конвенцияларнинг бажарилиши, кадрлар тайёрлаш соҳасида жаҳон илғор тажрибасини ҳисобга олиш узлуксиз таълим ва кадрлар тайёрлаш тизимининг барча жиҳатларига дахлдор бўлиб, унинг ривожланиши омилларидан биридир.

13

3.1. Шахс

Кадрлар тайёрлаш соҳасидаги давлат сиёсати инсонни интеллектуал ва маънавий-ахлоқий жиҳатдан тарбиялаш билан узвий боғлиқ бўлган узлуксиз таълим тизими орқали ҳар томонлама баркамол шахс-фуқарони шакллантиришни назарда тутади. Шу тарзда фуқаронинг энг асосий конституциявий ҳуқуқларидан бири — билим олиш, ижодий қобилиятни намоён этиш, интеллектуал жиҳатдан ривожланиш, касби бўйича меҳнат қилиш ҳуқуқи рўёбга чиқарилади.

«Таълим тўғрисида»ги Қонун умумий ўрта ва ўрта махсус, касб-ҳунар таълими стандартлари орқали сифатли таълим олиш, шунингдек таълим ва касб-ҳунар жиҳатдан тайёргарликнинг шакллари ва турларини танлашни, узлуксиз малака ошириб бориш, зарурат тақозо этса, тегишли қайта тайёргарликдан ўтиш ҳуқуқини ва кенг имкониятларини назарда тутади.

Таълим хизматларининг истеъмолчиси сифатида шахсга давлат таълим олиш ва касб-ҳунар тайёргарлиги кўриш кафолатланади. Таълим олиш жараёнида шахс давлат таълим стандартларида ифода этилган талабларни бажариши шарт.

Шахс таълим хизматларининг яратувчиси сифатида тегишли малака даражасини олгач, таълим, моддий ишлаб чиқариш, фан, маданият ва хизмат кўрсатиш соҳасида фаолият кўрсатади ва ўз билими ва тажрибасини ўргатишда иштирок этади.

3.2. Давлат ва жамият

Давлат ва жамият кадрлар тайёрлаш тизими амал қилиши ва ривожланишининг кафиллари, юқори малакали рақобатбардош мутахассислар тайёрлаш бўйича таълим муассасаларининг фаолиятини уйғунлаштирувчи сифатида фаолият кўрсатади.

Давлат ва жамият қуйидагиларга, чунончи:

14

фуқароларнинг билим олиш, касб танлаш ва ўз малакасини ошириш ҳуқуқлари рўёбга чиқарилишига;

мажбурий умумий ўрта таълим ҳамда академик лицей ёки касб-ҳунар коллежида таълим олиш йўналишини танлаш ҳуқуқи асосида мажбурий ўрта махсус, касб-ҳунар таълими олишга;

давлат грантлари ёки пуллик-шартномавий асосда олий таълим ва олий ўқув юртидан кейинги таълим олиш ҳуқуқига;

давлат таълим муассасаларини маблағ билан таъминлашга;

таълим олувчиларнинг ўқиши, турмуши ва дам олиши учун шарт-шароитлар яратиш борасидаги вазифалар ҳал этилишида жамоатчилик бошқарувини ривожлантиришга;

таълим жараёни қатнашчиларини ижтимоий жиҳатдан қўллаб-қувватлашга;

соғлиқ ва ривожланишда нуқсони бўлган шахслар таълим олишига кафолат берадилар.

3.3. Узлуксиз таълим

Узлуксиз таълим кадрлар тайёрлаш тизимининг асоси, Ўзбекистон Республикасининг ижтимоий-иқтисодий тараққиётини таъминловчи, шахс, жамият ва давлатнинг иқтисодий, ижтимоий, илмий-техникавий ва маданий эҳтиёжларини қондирувчи устувор соҳадир.

Узлуксиз таълим ижодкор, ижтимоий фаол, маънавий бой шахс шаклланиши ва юқори малакали рақобатбардош кадрлар илдам тайёрланиши учун зарур шарт-шароитлар яратади.

3.3.1. Узлуксиз таълимни ташкил этиш ва ривожлантириш принциплари

Узлуксиз таълимнинг фаолият кўрсатиш принциплари қуйидагилардан иборат:

таълимнинг устуворлиги — унинг ривожланишининг биринчи даражали аҳамиятга эга эканлиги, билим, таълим ва юксак интеллектнинг нуфузи;

таълимнинг демократлашуви — таълим ва тарбия услубларини танлашда ўқув юртлари мустақиллигининг кенгайиши, таълимни бошқаришнинг давлат-жамият тизимига ўтилиши;

15

таълимнинг инсонпарварлашуви — инсон қобилиятларининг очилиши ва унинг таълимга нисбатан бўлган турли-туман эҳтиёжларининг қондирилиши, миллий ва умумбашарий қадриятлар устуворлигининг таъминланиши, инсон, жамият ва атроф муҳит ўзаро муносабатларининг уйғунлашуви;

таълимнинг ижтимоийлашуви — таълим олувчиларда эстетик бой дунёқарашни ҳосил қилиш, уларда юксак маънавият, маданият ва ижодий фикрлашни шакллантириш;

таълимнинг миллий йўналтирилганлиги — таълимнинг миллий тарих, халқ анъаналари ва урф-одатлари билан узвий уйғунлиги, Ўзбекистон халқларининг маданиятини сақлаб қолиш ва бойитиш, таълимни миллий тараққиётнинг ўта муҳим омили сифатида эътироф этиш, бошқа халқларнинг тарихи ва маданиятини ҳурматлаш;

таълим ва тарбиянинг узвий боғлиқлиги, бу жараённинг ҳар томонлама камол топган инсонни шакллантиришга йўналтирилганлиги;

иқтидорли ёшларни аниқлаш, уларга таълимнинг энг юқори даражасида, изчил равишда фундаментал ва махсус билим олишлари учун шарт-шароитлар яратиш.

3.3.2. Узлуксиз таълимни ислоҳ қилиш йўналишлари

Узлуксиз таълим соҳасидаги ислоҳотлар қуйидагиларни назарда тутади:

таълим тизимининг кадрлар салоҳиятини тубдан яхшилаш, тарбиячи, ўқитувчи, муаллим ва илмий ходимнинг касбий нуфузини ошириш;

давлат ва нодавлат таълим муассасаларининг ҳар хил турларини ривожлантириш;

таълим тизимини таркибий жиҳатдан қайта қуриш, таълим, фан, техника ва технологиянинг, иқтисодиёт ва маданиятнинг жаҳон миқёсидаги замонавий ютуқларини ҳисобга олган ҳолда таълим ва касб-ҳунар таълими дастурларини тубдан ўзгартириш;

мажбурий умумий ўрта таълимдан ўрта махсус, касб-ҳунар таълимига ўтилишини таъминлаш;

16

махсус, касб-ҳунар таълимининг марказлари сифатида фан ва ишлаб чиқариш интеграциялашган янги типдаги ўқув муассасаларини вужудга келтириш;

илғор технологияларни кенг ўзлаштириш, иқтисодиётдаги таркибий ўзгаришлар, чет эл инвестициялари кўламларининг кенгайиши, тадбиркорлик, кичик ва хусусий бизнесни ривожлантириш билан боғлиқ янги касб-ҳунар ва мутахассисликлар бўйича кадрлар, шу жумладан бошқарув тизими кадрларини тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш;

миллий мустақиллик принциплари ва халқнинг бой интеллектуал мероси ҳамда умумбашарий қадриятларнинг устуворлиги асосида таълимнинг барча даражалари ва бўғинларида таълим олувчиларнинг маънавий ва ахлоқий фазилатларини ривожлантириш;

таълимни бошқариш тизимини такомиллаштириш, жамоат бошқаруви шаклларини ривожлантириш, таълим муассасаларини минтақалаштириш;

таълим олишда, шунингдек болалар ва ёшларни маънавий-ахлоқий, интеллектуал ва жисмоний жиҳатдан тарбиялашда оила, ота-оналар, жамоат ташкилотлари, маҳаллалар, хайрия ва халқаро фондларнинг ролини кучайтириш юзасидан чора-тадбирлар ишлаб чиқиш ҳамда уларни амалга ошириш;

таълим жараёни ва кадрлар тайёрлаш сифатига холис баҳо бериш тизимини яратиш ва жорий этиш;

таълим тизимини молиявий, моддий-техника ва бошқа тарздаги ресурслар билан таъминлаш механизмларини шакллантириш;

узлуксиз таълимни фан ва ишлаб чиқариш билан интеграциялаштиришнинг пухта механизмларини ишлаб чиқиш ва жорий этиш;

таълим ва илм-фан билан боғлиқ чет эл ҳамда халқаро ташкилотлар билан ҳамкорликни кенгайтириш ва ривожлантириш;

туб ерли миллатга мансуб бўлмаган шахслар зич яшайдиган жойларда улар ўз она тилларида таълим олишлари учун ташкилий ва педагогик шарт-шароитлар яратиш;

17

таълимнинг барча даражаларида таълим олувчиларнинг ҳуқуқий, иқтисодий, экологик ва санитария-гигиена таълими ҳамда тарбиясини такомиллаштириш.

3.3.3. Узлуксиз таълим тизими ва турлари

Узлуксиз таълим тизимининг фаолият олиб бориши давлат таълим стандартлари асосида, турли даражалардаги таълим дастурларининг изчиллиги асосида таъминланади ва қуйидаги таълим турларини ўз ичига олади:

мактабгача таълим;

умумий ўрта таълим;

ўрта махсус, касб-ҳунар таълими;

олий таълим;

олий ўқув юртидан кейинги таълим;

кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш;

мактабдан ташқари таълим.

Кадрлар тайёрлаш миллий моделининг ўзига хос хусусияти мустақил равишдаги тўққиз йиллик умумий ўрта ҳамда уч йиллик ўрта махсус, касб-ҳунар таълимини жорий этишдан иборатдир. Бу эса, умумий таълим дастурларидан ўрта махсус, касб-ҳунар таълими дастурларига изчил ўтилишини таъминлайди.

Умумий таълим дастурлари: мактабгача таълим, бошланғич таълим (I-IV синфлар), умумий ўрта таълим (I-IX синфлар), ўрта махсус, касб-ҳунар таълимини қамраб олади.

Касб-ҳунар таълими дастурлари ўрта махсус, касб-ҳунар таълими, олий (бакалавриат, магистратура) таълим ва олий ўқув юртидан кейинги таълимни, кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлашни қамраб олади.

МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМ

Мактабгача таълим бола соғлом, ҳар томонлама камол топиб шаклланишини таъминлайди, унда ўқишга интилиш ҳиссини уйғотади, уни мунтазам таълим олишга тайёрлайди. Мактабгача таълим бола олти-етти ёшга етгунича давлат ва нодавлат мактабгача тарбия болалар муассасаларида ҳамда оилаларда амалга оширилади. Мактабгача таълим мақсади ва вазифаларини рўёбга

18

чиқаришда маҳаллалар, жамоат ва хайрия ташкилотлари, халқаро фондлар фаол иштирок этади.

Мактабгача тарбияни ривожлантириш учун қуйидагиларни амалга ошириш лозим бўлади:

малакали тарбиячи ва педагог кадрларни устувор равишда тайёрлаш;

мактабгача таълимнинг самарали психологик-педагогик услубларини излаш ва жорий этиш;

болаларни оилада тарбиялашни ташкилий, психологик, педагогик ва услубий жиҳатдан таъминлаш;

замонавий ўқув-услубий қўлланмалар, техник воситалар, ўйинчоқлар ва ўйинлар яратиш ҳамда уларни ишлаб чиқариш;

мактабгача ёшдаги болаларни халқнинг бой маданий-тарихий мероси ва умумбашарий қадриятлар асосида маънавий-ахлоқий жиҳатдан тарбиялаш учун шарт-шароитлар яратиш;

мактабгача муассасаларнинг ҳар хил турлари учун турли вариантлардаги дастурларни танлаб олиш, мактабгача тарбиянинг барча масалалари бўйича малакали консультация хизмати кўрсатиш имкониятини яратиш;

мактабгача тарбия ва соғломлаштириш муассасалари тармоғини қўллаб-қувватлаш ва ривожлантириш механизмини ишлаб чиқиш.

УМУМИЙ ЎРТА ТАЪЛИМ

Тўққиз йиллик (I—IX синфлар) ўқишдан иборат умумий ўрта таълим мажбурийдир. Таълимнинг бу тури бошланғич таълимни (I—IV синфлар) қамраб олади ҳамда ўқувчиларнинг фанлар асослари бўйича мунтазам билим олишларини, уларда билим ўзлаштириш эҳтиёжини, асосий ўқув-илмий ва умуммаданий билимларни, миллий ва умумбашарий қадриятларга асосланган маънавий-ахлоқий фазилатларни, меҳнат кўникмаларини, ижодий фикрлаш ва атроф-муҳитга онгли муносабатда бўлишни ва касб танлашни шакллантиради. Умумий ўрта таълим тугалланганидан кейин таълим фанлари ва улар бўйича олинган баҳолар кўрсатилган ҳолда давлат томонидан тасдиқланган намунадаги аттестат берилади.

19

Умумий ўрта таълимнинг янгича тизими ва мазмунини шакллантириш учун қуйидагилар зарур:

мактабнинг I—IX синфлари доирасида сифатли умумий ўрта таълим олишни таъминловчи давлат таълим стандартларини ишлаб чиқиш ва жорий этиш, бунда академик лицейлар ва касб-ҳунар коллежларидан кейин олинадиган таълим дастурлари билан мантиқий боғлиқлик ҳисобга олиниши лозим;

юқори малакали педагог кадрлар тайёрлаш;

ҳудудларнинг жўғрофий ва демографик хусусиятларига, шахс, жамият ва давлатнинг эҳтиёжларига мувофиқ равишда таълим муассасалари тармоқларини ривожлантириш;

ўқувчиларнинг қобилиятлари ва имкониятларига мувофиқ равишда таълимга табақалаштирилган ёндашувни жорий этиш;

таълим беришнинг илғор педагогик технологияларини, замонавий ўқув-услубий мажмуаларни яратиш ва ўқув-тарбия жараёнини дидактик жиҳатдан таъминлаш;

ўқувчилар касб-ҳунар танлайдиган ва психологик-педагогик жиҳатдан маслаҳатлар оладиган марказлар тармоқларини ташкил этиш.

ЎРТА МАХСУС, КАСБ-ҲУНАР ТАЪЛИМИ

Умумий ўрта таълим негизида ўқиш муддати уч йил бўлган мажбурий ўрта махсус, касб-ҳунар таълими узлуксиз таълим тизимидаги мустақил турдир. Ўрта махсус, касб-ҳунар таълими йўналиши — академик лицей ёки касб-ҳунар коллежи ўқувчилар томонидан ихтиёрий танланади.

Академик лицей давлат таълим стандартларига мувофиқ ўрта махсус таълим беради. Ўқувчиларнинг имкониятлари ва қизиқишларини ҳисобга олган ҳолда уларнинг жадал интеллектуал ривожланиши чуқур, соҳалаштирилган, табақалаштирилган, касбга йўналтирилган таълим олишини таъминлайди.

Академик лицейларда ўқувчилар ўзлари танлаб олган таълим йўналиши бўйича (гуманитар, техника, аграр ва бошқа соҳалар) билим савияларини ошириш ҳамда фанни чуқур ўрганишга қаратилган махсус касб-ҳунар кўникмаларини ўзларида шакллантириш имкониятига эга бўладилар. Бу кўникмаларни ўқишни муайян олий таълим муассасаларида давом эттириш ёки меҳнат фаолиятида рўёбга чиқаришлари мумкин.

20

Касб-ҳунар коллежи тегишли давлат таълим стандартлари доирасида ўрта махсус, касб-ҳунар таълими беради; ўқувчиларнинг касб-ҳунарга мойиллиги, билим ва кўникмаларини чуқур ривожлантириш, танлаб олинган касб-ҳунар бўйича бир ёки бир неча ихтисосни эгаллаш имконини беради.

Касб-ҳунар коллежлари жиҳозланганлик даражаси, педагогик таркибнинг танланганлиги, ўқув жараёнининг ташкил этилиши жиҳатидан янги типдаги таълим муассасалари ҳисобланади. Улар бир ёки бир неча замонавий касб-ҳунарни эгаллаш ҳамда тегишли ўқув фанларидан чуқур назарий билим олиш имконини беради.

Академик лицейлар ва касб-ҳунар коллежларида таълим олиш ўқувчиларга ўз илмларини чуқурлаштириш ва танлаган ихтисосликларига эга бўлишни таъминлайди. Академик лицейлар ва касб-ҳунар коллежларининг битирувчиларига давлат томонидан тасдиқланган намунадаги дипломлар берилади. Бу дипломлар таълимнинг кейинги босқичларида ўқишни давом эттириш ёки эгалланган ихтисос ва касб-ҳунар бўйича меҳнат фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқини беради.

Ўрта махсус, касб-ҳунар таълимини ташкил этиш ва ривожлантириш учун қуйидагилар зарур:

академик лицейлар ва касб-ҳунар коллежлари фаолият кўрсатишининг норматив базаларини ишлаб чиқиш ва жорий этиш;

соҳа учун олий таълим муассасаларининг, ишлаб чиқариш, фан ва маданият соҳасининг мутахассисларини жалб этган ҳолда юқори малакали мутахассисларни тайёрлаш ва қайта тайёрлашни, шу жумладан чет элларда тайёрлаш ва қайта тайёрлашни ташкил этиш;

ўрта махсус, касб-ҳунар таълими давлат стандартларини ишлаб чиқиш ва жорий этиш;

21

ўрта махсус, касб-ҳунар таълими ўқув муассасалари учун таълим ва касб-ҳунар дастурлари, ўқув-услубий мажмуалар ишлаб чиқиш;

академик лицейларнинг ўқувчилари меҳнат фаолияти кўникмаларини эгаллашлари учун ихтисослаштирилган дастурлар ишлаб чиқиш ва жорий этиш;

касб-ҳунар коллежларида тайёрланадиган мутахассисларга нисбатан ихтисос ва касб-ҳунар, малака талабларининг рўйхатини ишлаб чиқиш;

ҳудудларнинг жўғрофий ва демографик шарт-шароитларини ва тегишли соҳадаги мутахассисларга бўлган маҳаллий эҳтиёжларни ҳисобга олган ҳолда ўрта махсус, касб-ҳунар таълими тизими таълим муассасаларининг ташкил этилишини ва улар оқилона жойлаштирилишини таъминлаш, уларга ўқувчиларни имкон қадар оиласидан ажратмаган ҳолда қамраб олиш;

академик лицейлар ва касб-ҳунар коллежларининг моддий-техника ва ахборот базаларини мустаҳкамлаш.

ОЛИЙ ТАЪЛИМ

Олий таълим ўрта махсус, касб-ҳунар таълими негизига асосланади ҳамда икки (бакалавриат ва магистратура) босқичга эга.

Олий таълим муассасаларига талабалар қабул қилиш давлат грантлари негизида ва пуллик-шартномавий асосда амалга оширилади.

Бакалавриат — мутахассисликлар йўналиши бўйича фундаментал ва амалий билим берадиган, таълим муддати камида тўрт йил давом этадиган таянч олий таълимдир.

Бакалаврлик дастури тугалланганидан сўнг битирувчиларга давлат аттестацияси якунларига биноан касб бўйича «бакалавр» даражаси берилади ва давлат томонидан тасдиқланган намунадаги, касб-ҳунар фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқини берадиган диплом топширилади.

Магистратура — аниқ мутахассислик бўйича фундаментал ва амалий билим берадиган, бакалавриат негизида таълим муддати камида икки йил давом этадиган олий таълимдир.

22

«Магистр» даражасини берадиган давлат малака аттестацияси магистрлик дастурининг интиҳосидир. Магистрларга давлат томонидан тасдиқланган намунадаги, касб-ҳунар фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқини берадиган диплом топширилади.

Икки босқичли олий таълим тизимини ташкил этиш ва ривожлантириш учун қуйидагиларни амалга ошириш зарур:

бакалавриат ва магистратура учун давлат таълим стандартларини ишлаб чиқиш ва жорий этиш;

олий таълим муассасалари учун профессор-ўқитувчи кадрлар тайёрлаш, шу жумладан чет эллардаги етакчи ўқув ва илмий марказларда тайёрлаш;

олий таълим муассасаларида таркибий ўзгартишлар ўтказиш;

олий таълим муассасалари бошқарувини такомиллаштириш, бу муассасаларнинг мустақиллигини кучайтириш, муассислар, васийлар кенгашлари, жамоат назорат кенгашлари шаклидаги жамоат бошқарувини жорий этиш;

таълимнинг фан ва ишлаб чиқариш билан интеграцияси таъсирчан механизмларини ишлаб чиқиш ва амалиётга жорий этиш;

ўқишни, мустақил билим олишни индивидуаллаштириш ҳамда дистанцион таълим тизими технологияси ва воситаларини ишлаб чиқиш ва ўзлаштириш;

янги педагогик ва ахборот технологиялари, тайёргарликнинг модул тизимидан фойдаланган ҳолда талабаларни ўқитишни жадаллаштириш;

халқнинг бой маънавий ва интеллектуал мероси ва умумбашарий қадриятлар асосида таълимнинг инсонпарварлик йўналишини таъминлаш.

ОЛИЙ ЎҚУВ ЮРТИДАН КЕЙИНГИ ТАЪЛИМ

Олий ўқув юртидан кейинги таълим жамиятнинг олий малакали илмий ва илмий-педагог кадрларга бўлган эҳтиёжларини қондиришга, шахснинг ижодий таълим—касб-ҳунар манфаатларини қаноатлантиришга қаратилган.

Олий ўқув юртидан кейинги таълимни олий ўқув юртларида ва илмий-тадқиқот муассасаларида (аспирантура, адъюнктура, докторантура, мустақил тадқиқотчилик) олиш мумкин. Олий ўқув юртидан кейинги таълим босқичлари (аспирантура, докторантура) диссертация ҳимояси билан якунланади. Якуний давлат аттестацияси натижаларига кўра тегишли равишда фан номзоди ва фан доктори илмий даражаси берилиб, давлат томонидан тасдиқланган намунадаги дипломлар топширилади.

23

Олий ўқув юртидан кейинги таълимни қўллаб-қувватлаш ва ривожлантириш тадбирлари қуйидагиларни ўз ичига олади:

«Таълим тўғрисида»ги Қонунга ҳамда мамлакатни ижтимоий ва иқтисодий ривожлантириш истиқболларига мувофиқ олий малакали илмий ва илмий-педагог кадрларни тайёрлаш ва аттестациядан ўтказиш тизимини такомиллаштириш;

касб таълими тизими учун олий малакали илмий-педагог кадрларни ҳамда илғор педагогик технологиялар соҳасида илмий кадрларни устувор равишда тайёрлаш;

ривожланган мамлакатларнинг илғор таълим муассасалари ва илмий марказларида устувор йўналишлар бўйича олий малакали илмий ва илмий-педагог кадрлар тайёрланиши учун шароитлар яратиб бериш;

фан, технология ва таълим соҳасида ривожланган мамлакатлар билан халқаро ҳамкорликни чуқурлаштириш.

КАДРЛАР МАЛАКАСИНИ ОШИРИШ ВА УЛАРНИ ҚАЙТА ТАЙЁРЛАШ

Кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш мутахассисларнинг касб билимлари ва кўникмаларини янгилаш ҳамда чуқурлаштиришга қаратилган. Кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш таълим муассасаларидаги ўқиш натижаларига кўра давлат томонидан тасдиқланган намунадаги гувоҳнома ёки сертификат топширилади.

Кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш тизимини ташкил этиш ва ривожлантириш учун қуйидагилар зарур:

кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш тизими фаолиятида янгича таркиб, мазмун ҳамда бу тизимни бошқаришни шакллантириш;

24

юқори малакали ўқитувчи-мутахассис кадрлар тайёрлаш ва соҳани улар билан тўлдириб боришни таъминлаш;

кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш тизимининг бу соҳада рақобатга асосланган муҳитни шакллантиришни ва самарали фаолият олиб боришни таъминловчи норматив базасини яратиш;

кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш таълим муассасаларини давлат аттестацияси ва аккредитациясидан ўтказиш тизимини ишлаб чиқиш ва амалиётга жорий этиш;

иқтисодётнинг давлат ва нодавлат секторлари, мулкчиликнинг турли шаклидаги ташкилот ва муассасаларнинг талаб-эҳтиёжларига мувофиқ кадрлар ва мутахассисларни илдам қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини оширишни таъминловчи давлат ва нодавлат таълим муассасаларини ташкил этиш ва ривожлантиришга кўмаклашиш;

профессионал тренингнинг илғор технология ва ускуналарини, шунингдек мураккаб, фан ютуқларини талаб қилувчи технология жараёнлари имитаторларини ишлаб чиқиш, яратиш ва амалий ўзлаштириб олиш.

МАКТАБДАН ТАШҚАРИ ТАЪЛИМ

Болалар ва ўсмирларнинг таълимга бўлган, якка тартибдаги, ортиб борувчи талаб-эҳтиёжларини қондириш, уларнинг бўш вақтини ва дам олишини ташкил этиш учун давлат органлари, жамоат ташкилотлари, шунингдек бошқа юридик ва жисмоний шахслар маданий-эстетик, илмий, техникавий, спорт ва бошқа йўналишларда мактабдан ташқари давлат ва нодавлат таълим муассасаларини ташкил этадилар.

Мактабдан ташқари таълимни ривожлантириш, унинг тузилмаси ва мазмун-мундарижасини такомиллаштириш вазифаларини ҳал этиш учун қуйидагиларни амалга ошириш керак:

таълим бериш ва камол топтиришга йўналтирилган хизматлар кўрсатувчи муассасалар тармоғини кенгайтириш ва бундай хизматлар турларини кўпайтириш;

миллий педагогик қадриятларга асосланган ва жаҳондаги илғор

25

тажрибани инобатга олувчи дастурлар ва услубий материаллар ишлаб чиқиш;

ўқувчиларнинг бўш вақтини ташкил этишнинг, шу жумладан оммавий спорт ва жисмоний тарбия—соғломлаштириш тадбирларининг, болалар туризмининг, халқ ҳунармандчилигининг мавжуд турлари ва шаклларини такомиллаштириш, миллий турлари ва шаклларини тиклаш ҳамда амалиётга жорий этиш.

3.4. Кадрлар тайёрлаш тизимида фан

Кадрлар тайёрлаш миллий модели салмоқли элемент сифатида фанни ўз ичига олади, бу соҳада:

табиат ва жамият тараққиёти қонуниятлари тўғрисидаги янги фундаментал ва амалий билимлар шаклланади, кадрлар тайёрлаш тизимида оммалаштириш, ўрганиш ва фойдаланиш учун керакли илмий натижалар жамланади;

олий малакали илмий ва педагог кадрлар тайёрлаш амалга оширилади;

кадрлар тайёрлаш жараёнини илмий-тадқиқот жиҳатдан таъминлаш инфраструктураси вужудга келтирилади, таълимнинг ахборот тармоқларида фойдаланиш мақсадида билимнинг турли соҳалари бўйича ахборот базаси шакллантирилади;

мамлакатимиз илм-фанининг жаҳон илм-фанига интеграцияси содир бўлади, замонавий илм-фан ва технологияларнинг энг муҳим муаммоларини ҳал этиш учун илмий ютуқлар ва кадрларни халқаро миқёсда алмашинув амалга оширилади.

Кадрлар тайёрлаш тизимига илм-фаннинг узвий равишда кириб бориши учун қуйидагилар зарур:

илғор педагогик технологияларни яратиш ва ўзлаштириш юзасидан мақсадли инновация лойиҳаларини шакллантириш ва амалга ошириш йўли билан илм-фаннинг таълим амалиёти билан алоқасини таъминлаш чора-тадбирларини ишлаб чиқиш;

илғор ахборот ва педагогик технологияларни жорий этиш учун экспериментал майдончалар барпо этиш орқали илмий-тадқиқотлар натижаларини ўқув-тарбия жараёнига ўз вақтида жорий этиш механизмини рўёбга чиқариш;

Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини самарали тарзда бажаришни таъминлаш юзасидан илмий-тадқиқот ишларини олиб бориш;

26

юқори малакали кадрлар тайёрлаш сифатини ошириш, ёшларнинг илмий ижодиётини ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш;

таълим муассасаларида илмий-тадқиқот ва илмий-педагогик ишлар даражасини баҳолашга замонавий ёндашувни рўёбга чиқариш, илмий тадқиқотлар ва технологик ишланмалар натижалари тижоратлашуви асосида олимларнинг обрў-эътибори ва ижтимоий мақомини ошириш;

мамлакат илм-фанининг халқаро илмий ҳамжамиятга интеграциясини фаоллаштириш, таълим соҳаси ва кадрлар тайёрлашни такомиллаштириш мақсадида илмий ютуқлар ва олимлар билан ўзаро алмашинув жараёнини кучайтириш;

фан ва технологиялар соҳасидаги фаолиятни маънавий ва моддий рағбатлантириш тизимини ишлаб чиқиш, талабалар ва ёш олимларнинг илмий ютуқлари учун махсус мукофотлар ва совринлар таъсис этиш, махсус стипендиялар сонини кўпайтириш, ёшлар илмий-техника ижодиётининг доимий ишлайдиган кўргазма ва экспозицияларини ташкил этиш.

3.5. Кадрлар тайёрлаш тизимида ишлаб чиқариш

Ишлаб чиқаришнинг талаб-эҳтиёжлари кадрлар тайёрлаш тизимининг йўналиши, даражаси ва миқёсларини шакллантиради, касб тайёргарлигининг мақсади, вазифалари ва мазмунини белгилайди, малака талабларини илгари суради, таълимнинг мувозий технологиялари ва шаклларини танлашни тақозо этади. Ишлаб чиқариш пировард натижада кадрларнинг сифати ва рақобатбардошлигига баҳо беради.

Ишлаб чиқаришнинг кадрлар тайёрлаш тизимидаги вазифалари қуйидагилар билан белгиланади, чунончи у:

турли савия ва малакадаги мутахассисларга бўлган талаб-эҳтиёжни шакллантиради;

ўз ихтиёридаги моддий-техника, молия, кадр ресурслари ҳамда кадрларни ўқитиш, малакасини ошириш ва қайта тайёрлаш учун зарур бошқа ресурсларни бериш билан узлуксиз таълим тизимига кўмаклашади;

муассис, васий, донор, ҳомий тариқасида айрим мутахассисларни ва гуруҳларни мақсадли тайёрлашни, шунингдек турли тип

27

ва даражадаги ўқув юртларини молиялашда қатнашади;

таълим ва илм-фаннинг турли шакллардаги интеграциясини (муваққат ижодий жамоалар, ўқув-илмий-ишлаб чиқариш мажмуилари, марказлари, технопарклар, технополислар) ривожлантиради.

Ишлаб чиқаришнинг кадрлар тайёрлаш тизимидаги мавқеини кучайтириш қуйидаги йўллар билан таъминланади:

таълимни корхонадаги унумли меҳнат билан, шу жумладан ишлаб чиқариш амалиёти жараёнидаги меҳнат билан қўшиб олиб бориш асосида юқори малакали кадрлар тайёрлаш;

кадрлар тайёрлаш ҳамда биргаликда илмий-технология ишланмаларини олиб боришда корхоналарнинг ишлаб чиқариш салоҳиятидан фойдаланиш;

таълим олувчиларни меҳнат жамоаларида тарбиялаш (меҳнат, маънавий ва жисмоний тарбиялаш);

ишлаб чиқаришнинг талаб-эҳтиёжларини инобатга олиб, техника ва технологияларни ривожлантиришнинг янги йўналишлари бўйича кадрларни тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш;

ишлаб чиқаришнинг иқтисодий ва технология муаммоларини ҳал этиш учун олий таълим муассасалари ва илмий ташкилотларнинг илмий салоҳиятини жалб этиш;

педагог кадрларнинг илғор технологиялар соҳасидаги малакасини бевосита ишлаб чиқаришда мунтазам ошириб бориш;

ишлаб чиқаришнинг юқори малакали кадрларини таълим жараёнига ва педагогик фаолиятга жалб этиш;

ишлаб чиқариш амалиётини ўтиш учун таълим олувчиларни иш жойлари билан таъминлаш;

ўзаро интеграциялашган таълим муассасаларини замонавий ускуналар, аппаратлар ва асбоблар билан жиҳозлаш.

4. КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ ТИЗИМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ АСОСИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИ

Кадрлар тайёрлаш тизимини шакллантириш ва ривожлантириш қуйидаги устувор йўналишларни қамраб олади:

4.1. Таълимнинг узлуксизлигини таъминлаш

28

Таълимнинг ўз ичига мактабгача таълим, умумий ўрта ва ўрта махсус, касб-ҳунар таълимини қамраб олувчи янги узлуксиз ва изчил тизими барпо этилади. Олий касб-ҳунар таълимининг бакалаврлар ва магистрлар тайёрлашни назарда тутувчи икки босқичли тизими жорий этилади. Аспирантура ва докторантура фаолияти ривожланиб боради. Кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш бўйича рақобатбардош таълим муассасалари вужудга келтирилади.

Таълим муассасаларини ҳудудий йўналишга ўтказиш ва таркибий тузилмасини ўзгартириш иши амалга оширилади. Узлуксиз таълим тизимини ривожлантириш ва унинг самарадорлигини баҳолаш мониторинги амалга оширилади.

Узлуксиз таълим тизими учун педагог кадрлар тайёрлаш ва қайта тайёрлаш устуворлиги таъминланади.

4.2. Педагог ва илмий-педагог кадрлар тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш

Педагог кадрларнинг малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлашнинг замон талабларига мослашувчан, таълимнинг юқори сифатли ва барқарор ривожланишини кўзловчи тизими вужудга келтирилади. Педагог кадрларни илдам қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш, рақобатбардош даражада уларнинг касб сифатини қўллаб-қувватлаш таъминланади.

Олий таълим муассасаларида давлат таълим стандартларига мос юқори малакали ўқитувчилар тайёрлаш бўйича махсус факультетлар, шунингдек республика вилоятларида умумий ўрта ва ўрта махсус, касб-ҳунар таълими учун ўқитувчилар ва мутахассислар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш юзасидан махсус марказлар ташкил этилади.

4.3. Таълим жараёнини мазмунан ислоҳ қилиш

Кадрларни ўқитиш ва тарбиялаш миллий тикланиш принципларини ва мустақиллик ютуқлари, халқнинг бой миллий, маънавий ва интеллектуал салоҳияти ҳамда умумбашарий қадриятларга таянган, инсонпарварликка йўналтирилган таълимнинг мазмуни давлат таълим стандартлари асосида ислоҳ қилинади. Таълим олувчининг шахсига, унда таълим ва билимларга бўлган иштиёқни кучайтиришга, мустақил иш тутишни, ифтихор ва инсоний қадр-қиммат туйғусини шакллантиришга алоҳида эътибор берилади.

29

Педагог кадрларнинг обрў-эътибори, маҳсулияти ва касб кўникмасини ошириш юзасидан собитқадам давлат сиёсати олиб борилади. Илғор педагогик технологиялар, таълимнинг янги шакл ва услублари, ўқув, шу жумладан дифференциялашган дастурлар амалиётга жорий этилади.

4.4. Маънавий-ахлоқий тарбия ва маърифий ишлар

Ёш авлодни маънавий-ахлоқий тарбиялашда халқнинг бой миллий маданий-тарихий анъаналарига, урф-одатлари ҳамда умумбашарий қадриятларга асосланган самарали ташкилий, педагогик шакл ва воситалари ишлаб чиқилиб, амалиётга жорий этилади. Шахсни тарбиялаш ва уни ҳар томонлама камол топтиришнинг устуворлиги таъминланади. Умумий ҳамда педагогик маданиятни ошириш мақсадида, мамлакат аҳолиси орасидаги маърифий ишлар такомиллаштириб борилади.

Ўзбекистон мустақиллиги принципларига садоқатли ҳамда жамият тараққиётига муносиб ҳисса қўшишга қодир шахсни шакллантириш мақсадида таълим муассасалари ота-оналар, оила, маҳалла қўмиталари, «Маънавият ва маърифат» жамоатчилик маркази, жамоат ташкилотлари, фондлар билан ўзаро пухта ҳамкорлик қиладилар.

4.5. Иқтидорли болалар ва истеъдодли ёшлар

Иқтидорли болалар ва истеъдодли ёшларни аниқлаш ва ўқитиш услубияти, психологик-педагогик ва ташкилий шароитлари яратилади, бундай болалар ва ёшларга оид маълумотларнинг республика банки ва мониторинги шаклланади. Махсус ўқув дастурлари ва прогрессив педагогик технологиялар ишлаб чиқиш учун энг яхши педагог ва олимлар жалб қилинади, ўқув-тарбия жараёнида уларнинг фаол иштироки таъминланади. Фан ва техникани, сиёсат ва иқтисодиётни, маданият ва санъатни

30

ўргатиш марказлари қабилидаги ҳамда миллий (элита) таълим муассасалари ташкил этилади.

Иқтидорли болалар ва истеъдодли ёшларни чет элларда умумий ва касбий жиҳатдан тайёргарликдан ўтказишга қаратилган собитқадам фаолият амалга оширилади. Академик лицейларнинг ўқувчиларига, биринчи навбатда иқтидорли, юксак истеъдод соҳибларига, билимнинг тегишли соҳалари ва фаннинг аниқ йўналишлари бўйича ўз табиий қобилиятларини намоён этиш ва ривожлантириш, ўзларидаги ноёб истеъдодни руёбга чиқариш учун кенг имкониятлар яратилади.

4.6. Таълим тизимини бошқариш

Узлуксиз таълим тизими ва кадрлар тайёрлашнинг давлат ва нодавлат таълим муассасаларини таркибий жиҳатдан ўзгартириш ва уларни изчил ривожлантириш давлат йўли билан бошқариб борилади. Барча даражадаги таълим бошқарув органларининг ваколат доиралари «Таълим тўғрисида»ги Қонунга мувофиқ белгиланади. Таълимнинг норматив-ҳуқуқ базаси ривожлантирилади. Молия-хўжалик фаолияти олиб бориш ҳамда таълим жараёнини ташкил этишда ўқув юртларининг ҳуқуқлари кенгаяди ва мустақиллиги таъминланади. Таълим муассасалари Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланган тартибда аттестациядан ўтказилади ҳамда аккредитацияланади. Аккредитация якунларига кўра таълим соҳасида фаолият кўрсатиш ҳуқуқи берилади.

Муассис ташкилотларнинг, маҳаллий ҳокимият органларининг, савдо-саноат доираларининг, жамоат ташкилотларининг, фондларнинг ва ҳомийларнинг вакилларини ўз ичига олувчи васийлик ва кузатув кенгашлари тузиш орқали таълим муассасаларининг самарали, жамоат бошқаруви тизими жорий этилади.

4.7. Касб-ҳунар таълими сифатини назорат қилиш тизимини шакллантириш

Таълим бошқаруви органларига боғлиқ бўлмаган, касб-ҳунар таълими сифатини аттестациядан ўтказувчи давлат хизмати таш-

31

кил этилади. Мамлакатни иқтисодий ва ижтимоий ривожлантиришнинг истиқбол талабларига монанд давлат таълим стандартлари ишлаб чиқилади. Ўқув юртлари фаолиятини, профессор-педагог кадрлар сифатини ҳамда таълим олувчиларнинг билимини рейтинг асосида баҳолаш тизими татбиқ этилади. Кадрларни тайёрлаш сифатини назорат қилишнинг давлат ва жамоат шакллари ривожлантирилади. Таълим муассасалари битирувчиларини якуний аттестациялаш тизими такомиллаштирилади.

4.8. Таълим тизимини молиялаш

Таълимни ва кадрлар тайёрлашни молиялаш тизими такомиллаштирилади, унинг кўп вариантли (бюджетдан ажратиладиган ва бюджетдан ташқари манбалардан) тизими жорий этилади, таълим муассасаларининг ўзини ўзи пул билан таъминлаши ривожлантирилади, хусусий ҳамда чет эл инвестицияларини таълим соҳасига жалб этиш рағбатлантирилади.

Республика фуқаролари учун кейинчалик уларни тўлашнинг мослашувчан тизимига асосланган таълим кредитлари бериш механизми шакллантирилади. Узлуксиз таълим ва кадрлар тайёрлаш тизимини моддий жиҳатдан қўллаб-қувватлашда донорлар ва ҳомийларнинг мавқеи кучайиб боради.

Пуллик таълим хизматлари кўрсатиш, тадбиркорлик, маслаҳат, эксперт, ноширлик, ишлаб чиқариш, илмий ҳамда уставда белгилаб қўйилган вазифаларга мувофиқ бошқа тарздаги фаолият ҳисобидан таълим муассаларининг даромадлари кўпайиши таъминланади.

4.9. Моддий-техника таъминоти

Ҳар бир минтақанинг демографик ва жўғрофий хусусиятларидан келиб чиқиб, академик лицейлар, касб-ҳунар коллежлари тармоғи барпо этилади. Таълим олувчиларни оиладан ажралмаган ҳолда ўқишга имкон қадар кўпроқ қамраб олинади.

Мавжуд таълим муассасаларини капитал таъмирлаш ва янги таълим муассасалари қуриш, уларни норматив талабларга мувофиқ, замонавий техника ва технологияларнинг даражасини ҳисобга олган ҳолда жиҳозланишини таъминлаш чоралари кўрилади.

32

Ўқув-тарбия муассасаларини зарур ускуналар, инвентарлар, ашёлар, таълимнинг техникавий, дастурий ва дидактик воситалари билан жиҳозлаш юзасидан ихтисослаштирилган ишлаб чиқаришларни вужудга келтириш қўллаб-қувватланади. Барча босқичдаги таълим жараёнларини компьютерлаштириш ва ахборотлаштириш амалга оширилади.

4.10. Таълим тизимининг яхлит ахборот маконини вужудга келтириш

Замонавий ахборот технологиялари, компьютерлаштириш ва компьютерлар тармоқлари негизида таълим жараёнини ахборот билан таъминлаш ривожланиб боради. Таълим жараёнида оммавий ахборот воситаларининг мавқеи ошиб боради, телевидение ва радионинг таълим дастурлари интеллектуаллашуви таъминланади. Фан ва таълимнинг нашриёт базаси ривожлантирилади, ўқув, ўқув-услубий, илмий, қомусий адабиётлар ва маълумотномалар билан таъминлашнинг барқарор тизими шакллантирилади.

4.11. Таълим хизмати кўрсатиш бозорини ривожлантириш

Таълим ва кадрлар тайёрлаш соҳасида маркетингни ривожлантириш йўли билан таълим хизмати кўрсатишнинг рақобатга асосланган бозори шакллантирилади. Давлат ва нодавлат таълим муассасалари ривожлантирилади, таълим ва кадрлар тайёрлаш соҳасида рақобатга асосланган муҳит вужудга келтирилади, таълим хизмати кўрсатиш бозори давлат йўли билан бошқариб борилади. Асосий таълим дастурларида назарда тутилмаган консультатив ва қўшимча таълим хизматларидан иборат пуллик таълим хизмати кўрсатиш тизими ривожлантирилади.

4.12. Таълим соҳасида ижтимоий кафолатларни таъминлаш ҳамда бу соҳани давлат томонидан қўллаб-қувватлаш

Педагогик фаолиятнинг обрў-эътиборини ва ижтимоий мақомини ошириш юзасидан давлат сиёсати руёбга чиқарилади.

33

Таълим олувчиларнинг ва педагогларнинг ўқиши, соғлиғи ва дам олиши учун зарур шароитлар яратилади.

Таълим муассасалари ва соғлиқни сақлаш органлари болалар ҳамда ўқувчи ёшларнинг соғлиғини сақлаш ва мустаҳкамлаш учун зарур чораларни кўрадилар. Ўқув-тарбия жараёнининг соғломлаштиришга қаратилган йўналишини руёбга чиқариш, соғлом турмуш тарзи нормаларини жорий этиш учун шароитлар таъминланади. Таълим олувчиларнинг тиббий-гигиена маданиятини ошириш, уларнинг жисмоний тарбия ва спорт бобидаги фаоллигини кучайтириш ҳамда жисмоний камолот даражасини ошириш учун ташкилий-услубий ёндашувлар такомиллаштирилади. Соғлиқ ва ривожланишида нуқсони бўлган болалар учун муносиб муҳит яратилади.

4.13. Фан билан таълим жараёни алоқаларини ривожлантириш

Таълим ва кадрлар тайёрлаш соҳасида илғор амалий илмий тадқиқотлар ўтказилади, таълим сифати давлат таълим стандартларига мувофиқ келишини ташкил этиш ва таъминлаш мақсадида педагогика ва таълим соҳасида илмий тадқиқотлар ва илмий-услубий қўлланмалар ишлаб чиқиш фаоллаштирилади. Фундаментал ва амалий фан соҳасидаги илмий кадрларнинг таълим жараёнидаги иштироки рағбатлантирилади, педагогик ва илмий-тадқиқот жараёнларининг алоқаси таъминланади. Ёшларнинг фан-техника соҳасидаги ижодкорлиги ҳар томонлама қўллаб-қувватланади.

4.14. Ишлаб чиқариш ва таълим тизими интеграциялашувини ривожлантириш

Ўқув-ишлаб чиқариш мажмуаларини (марказларини) ташкил этиш ва уларни ривожлантириш, замонавий ускуналар, аппаратлар ва асбоблар билан жиҳозлаш рағбатлантирилади. Кадрлар тайёрлаш ва биргаликдаги илмий-технологик ечимлар яратишда корхоналарнинг ишлаб чиқариш салоҳиятидан самарали фойдаланилади. Ишлаб чиқаришда кадрлар тайёрлаш қўллаб-қувватланади. Илғор технология соҳасида педагог кадрларнинг малакаси

34

бевосита ишлаб чиқаришда мунтазам равишда ошириб борилади.

4.15. Таълим ва кадрлар тайёрлаш соҳасидаги халқаро ҳамкорлик

Кадрлар тайёрлаш соҳасидаги ҳамкорликнинг халқаро-ҳуқуқий базаси яратилади, халқаро ҳамкорликнинг устувор йўналишлари руёбга чиқарилади, халқаро таълим тизимлари ривожлантирилади, илмий-педагог кадрлар, талабалар ва ўқувчилар алмашиш кенгаяди. Таълим тўғрисидаги миллий ҳужжатлар халқаро миқёсда эътироф этилиши учун асос яратилади. Манфаатдор вазирликлар ва идораларнинг, Узбекистон Республикасининг чет эллардаги элчихоналарининг кадрлар тайёрлаш соҳасига чет эл инвестицияларини бевосита ва билвосита кенг жалб қилиш борасидаги фаолият кучайтирилади.

5. МИЛЛИЙ ДАСТУРНИ РУЁБГА ЧИҚАРИШГА ДОИР ТАШКИЛИЙ ЧОРА-ТАДБИРЛАР

Миллий дастурни амалга ошириш мақсадида:

Миллий дастурнинг йўналиш ва босқичларини амалга оширишнинг аниқ механизмлари, муддатлари, ижрочилари, молиявий ва ресурслар таъминоти ифодаланган ечим ва чора-тадбирлар тизими ишлаб чиқилади;

Миллий дастурни бажариш юзасидан давлат ва жамоат институтларининг фаолияти ҳамда вазифалари белгиланади;

Миллий дастурнинг аниқ йўналишларини ишлаб чиқиш жараёнига малакали чет эл экспертлари жалб этилади;

Миллий дастурни бажаришда давлат ва нодавлат ташкилотлар фаолияти мувофиқлаштирилиб, халқаро ташкилотлар қатнашуви ташкил этилади;

Миллий дастурнинг мониторинги ва бажарилишини экспертиза қилиш асосида унинг айрим қоидалари ва тадбирларига тузатишлар киритилади;

оммавий ахборот воситаларини жалб этган ҳолда, кадрлар тайёрлаш миллий модели руёбга чиқарилишини таъминлаш ма-

35

салалари юзасидан семинарлар ва конференциялар ўтказиш орқали Миллий дастурнинг принципиал ёндашувлари ҳамда асосий қоидаларини кенг кўламда тушунтириш ишлари олиб борилади;

Миллий дастурнинг мақсад ва вазифаларини амалга ошириш жараёнига жамоат бирлашмалари ва марказлари, республика аҳолиси кенг табақаларининг фаол иштироки таъминланади;

оммавий ахборот воситаларида Миллий дастурнинг бажарилиши мунтазам ёритиб борилади.

Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини амалга ошириш юзасидан Республика комиссияси ташкил этилади, бу Комиссиянинг зиммасига дастурни бажаришга доир барча ишлар ва тадбирларни ташкил этиш ҳамда мувофиқлаштириш, шу жумладан қуйидаги вазифалар юкланади:

узлуксиз таълимнинг тегишли турлари учун давлат таълим стандартларига қўйиладиган умумий талабларни ишлаб чиқиш;

умумий ўрта таълим учун давлат таълим стандартларини ва бошқа зарур норматив ҳужжатларни ишлаб чиқиш;

ўрта махсус, касб-ҳунар таълими тизими учун давлат таълим стандартларини, академик лицей ва касб-ҳунар коллежларидан иборат таълим тизимини жорий этиш дастурларини ишлаб чиқиш;

ўрта умумий таълимга эга бўлган ўқувчиларни академик лицей ва касб-ҳунар коллежлари тизими билан тўла қамраб олиш тадбирларини, бу тизимни ҳудудларнинг демографик, жўғрофий хусусиятлари ва кадрларга бўлган эҳтиёжларини ҳисобга олган ҳолда жойлаштириш, унинг моддий-техника асосини яратиш;

академик лицей ва касб-ҳунар коллежларида ишлайдиган ўқитувчилар ва педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш учун таълим муассасаларини ташкил этиш ҳамда уларнинг самарали ишлашини таъминлаш;

олий таълим муассасалари тизимини Миллий дастур талабларига биноан ислоҳ қилиш, бу борада тегишли давлат таълим

36

стандартларини яратиш ва жорий этиш;

мактабгача таълим ва тарбия муассасалари фаолиятини такомиллаштириш, болалар тарбиясида ва уларни мактабга тайёрлашда оила, маҳалла ҳамда жамоат ташкилотларининг масъулиятини ошириш;

таълим муассасаларини зарур дарсликлар ва адабиётлар билан таъминлаш, бу ишга йирик олимлар, юқори малакали мутахассисларни жалб этиш, таълим ва илм-фан соҳасининг нашриёт базасини ривожлантириш;

профессор ва педагог кадрларни ривожланган мамлакатлардаги етакчи таълим муассасаларида тайёрлаш ва малакасини ошириш мақсадида махсус Республика жамғармаси ташкил этиш ва унинг фаолиятини таъминлаш;

узлуксиз таълим тизимида чет тилларни фаол ўргатиш учун зарур шароит яратиш, уларни ўргатишнинг жадаллаштирилган услубларини жорий этиш, ўзбекча-чет тиллар луғатларини, давлат тилидаги махсус адабиётларни нашр этиш;

узлуксиз таълим соҳаси ўқитувчилари ва педагог кадрларини ижтимоий ҳимоя қилиш ва қўллаб-қувватлаш, уларнинг меҳнатига ҳақ тўлаш ва рағбатлантириш тизимини қайта кўриб чиқиш бўйича таклифлар ишлаб чиқиш;

таълим муассасаларини аттестациядан ўтказиш ва аккредитациялаш, кадрлар тайёрлашнинг малака талабларини аниқлаш ҳамда сифатини баҳолаш ишларини ташкил қилиш ва мувофиқлаштириш бўйича таълим тизими бошқарувига боғлиқ бўлмаган ягона давлат хизматини ташкил этиш;

таълимни ахборот билан таъминлаш тизимини шакллантириш ва ривожлантириш, уни жаҳон ахборот тизими билан боғлаш, оммавий ахборот воситаларининг таълим соҳасидаги вазифаларини белгилаш;

касб-ҳунар таълими соҳасида кадрларга бўлган талаб ва таклифни ўрганишни ташкил этиш, таълим хизмати кўрсатиш ва касбий меҳнатнинг рақобатга асосланган бозорини ҳамда кадрлар тайёрлаш соҳасида маркетингни шакллантириш.

Янги йилимизнинг илк ҳафтасида республика Ўқувчилар саройида Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги Иқтидорли болаларнинг VII республика слёти бўлиб ўтди. Уч кун давом этган слёт ишида мамлакатимизнинг турли вилоят ва шаҳарларидан, Қорақалпоғистон Республикасидан 300 га яқин иқтидорли ўқувчилар иштирок этишди. Слёт иштирокчилари Ўзбекистон Давлат Санъат музейи ва Амалий санъат музейи, Тошкент шаҳрининг диққатга сазовор жойларида бўлишиб, халқимизнинг севимли адиб ва шоирлари, ҳофиз ва мусаввирлари билан ижодий кечалар уюштиришди.

Республика Ўқувчилар саройи слёт дастуридан ўрин олган Иқтидорли болалар ижодий кўргазмасининг очилиши байрамга кўтаринки руҳ бағишлади. Унда республика Халқ таълими вазири Жўра Йўлдошев қатнашиб, слёт қатнашчиларини қутлади. Кўргазмага ташриф буюрган меҳмонлар, айниқса, Сариосиё туманидаги 9-мактабнинг 11-синф ўқувчиси З. Раҳимова (раҳбари Ҳ. Саломова), Навбаҳор туманидаги Р. Қодиров номли мактаб ўқувчиси Н. Жабборова (раҳбари Г. Саидова)нинг зардўзлик ва каштачилик санъати намуналари, Самарқанд вилоят Болалар ва ўсмирлар саройи ўқувчилари, Нишон туманидаги У. Юсупов номли ўрта мактабнинг 11-синф ўқувчиси Д. Халилов, Тўрақўрғон туманидаги 28-ўрта мактаб ўқувчиси Б. Мажидов, Нукус шаҳар Ўқувчилар саройи иштирокчиси З. Ўтемуратовларнинг ганч ва ёғоч ўймакорлиги, кандакорлик, ҳайкалтарошлик ва рихтагарлик ишларини юқори баҳолашди.

БАЙРАМЛАРГА УЛАНГАН БАЙРАМ

Шу куни тушдан сўнг слёт қатнашчилари шўъбаларга бўлиниб, амалий ишларини давом эттиришди.

Иқтидорли болалар VII республика слётининг учинчи, сўнгги куни қатнашчилар хотирасида узоқ вақтлар сақланиб қолса, ажаб эмас. Айни шу куни якуний анжуманда республика Ўқувчилар саройи раҳбари Олия Иброҳимова слёт қатнашчиларига Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлигининг Фахрий ёрлиқлари ҳамда эсдалик совғаларини тақдим этди. Шу куни ўз жонажон мактабларига қайтаётган слёт қатнашчиларининг қувончи чексиз эди.

Норали АСЛОН.
Равиль АЛЬБЕКОВ
олган суратлар

Iqtidorli o'quvchilarning VII respublika slyoti

ОЛИМЛАР МУНОЗАРАСИ

(Боши 1-бетда)

хизмат қилиш лозим. Қолаверса, Шарқ илми шариат, илми тариқат, илми маърифат, илми одоб борасида ўзининг қадим анъанасига, бой манбасига эга. Зардуштийликнинг муқаддас китоби «Авесто»да экология, тарих, тил, жуғрофияга доир шундай ўгитлар борки, тан бермай иложимиз йўқ. «Сувга тупурма, ҳаром бўлади», деб уқтиради «Авесто». «Нонни ерга ташлама, увол бўлади», деб таъкидланади бу китобда. Хуллас, тарихий манбалар, менинг назаримда, педагогика фанининг асосини ташкил қилади. Биз уларни ўрганишимиз керак.

Тошкент Давлат педагогика университети ректорининг ўринбосари, педагогика фанлари доктори, профессор А. Абдуқодиров «Педагогик тарихий тадқиқотларни ўтказишнинг ўзига хос хусусиятлари» юзасидан ўз фикр-мулоҳазаларини баён этди.

— Педагогикада тадқиқот ўтказиш мураккаб жараён, — деди олим ўз сўзида. — Бу ҳам назарий, ҳам амалий асосларга эга бўлишни тақозо этади. Илмий тадқиқотларни олиб боришда ва баҳолашда икки хил нуқтаи назар мавжудлигини эътиборга олиш лозим. Бу иқтисодий самара берадими? Иккинчидан эса уларнинг ижтимоий аҳамияти борми?

Анжуманда сўзга чиққан учинчи маърузачи, педагогика фанлари доктори, профессор Р. Ҳасанов ўртага ташлаган мавзу ҳам долзарб, баҳсталаб бўлди. У «Тадқиқот натижаларини баҳолашнинг илмий мезонлари — тадқиқотлар самарадорлигини ошириш омили» хусусида ўз фикр-мулоҳазаларини тўла-тўкис баён этди.

Анжуманда илмий иш олиб бораётган аспирантлар, докторантлар ҳам иштирок этишиб, бой таассуротга эга бўлишди.

Ҳ. ТЎЙМАНОВА

Tadbir

НОМИНГИЗ МАНГУ ЯШАР

Халқимизда яхшидан от қолади, деган нақл юради. Ана шундай ўзидан яхши ном қолдирган инсонлардан бири устоз Оқилхон Шарофиддиновдир. У киши «Алифбе» дарслигини ёзган олимлардан бири эди. Агар О. Шарофиддинов ҳаёт бўлганларида шу кунларда қутлуғ юз баҳорнинг мезбони бўлар эдилар. Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлигининг ташаббуси билан устознинг ушбу юз ёшлик тўйини кенг миқёсда ўтказиш режаси тузилиб, бу борада кўпгина тадбирлар бўлиб ўтди. Яқинда устоз номидаги пойтахтимизнинг 129-мактабида О. Шарофиддиновнинг юз йиллик юбилейи Наврўз тантаналарига ҳамоҳанг тарзда ўтказилди. Унда халқ таълими вазирининг ўринбосари, юбилей ўтказиш комиссиясининг раиси М. Султонов, Тошкент шаҳар халқ таълими бош бошқармасининг раис муовини Э. Мардиев, А. Икромов туман халқ таълими бўлими мудири Ш. Икромов, педагогика фанлари доктори Қ. Абдуллаева, устознинг оила аъзолари, маҳалла оқсоқоллари ва мактаб жамоаси аъзолари иштирок этишди. М. Султонов йиғилганларни Наврўз тантанаси билан қутлади. Жумладан, шу кунгача қилинган ишлар ҳақида тўхталиб, шундай деди:

— Устознинг номини абадийлаштириш мақсадида республика Халқ таълими вазирлиги О. Шарофиддинов номидаги кўкрак нишони таъсис этди. У киши ҳақида «Ранж ва ганч» номли рисола ёзилди, видеофильм яратилди. Ҳали яна кўп ишлар қилиш ниятидамиз. Чунки устоз номини ҳар қанча улуғласак оз.

Шундан сўнг ушбу кўкрак нишонини илк бор О. Шарофиддиновнинг ўғли Т. Шарофиддинов ҳамда шу мактаб бошланғич синф муаллимаси С. Маъруфжоновларга топширилди.

Х. АБДУРАҲМОНОВ

МАҚСАД – ЎҚУВЧИЛАРНИ ДАРСЛИК БИЛАН ТАЪМИНЛАШ

(Боши 1-бетда)

ни рақамларда акс эттириш, айниқса келгуси ўқув йилида биринчи синфга келувчилар ҳамда мехрибонлик уйлари, ақлан ва жисмонан заиф болалар мактаб-интернатлари ўқувчилари сонини аниқлаш, уларга давлат маблағи эвазига дарсликлар нашр этишни пишиқ-пухта бажаришга имкон бериши, шу бугунданоқ бу иш билан шуғуллана бошланиши лозимлиги уқтириб ўтилди.

Бир сўз билан айтганда, дарсликни ёзувчиларнинг, нашр этувчиларнинг, сотувчиларнинг ҳамда харид қилувчиларнинг мақсади — ўқувчиларни уз вақтида сифатли, бежирим ва албатта мазмунли дарсликлар билан таъминлаш.

Йиғилишда Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирининг биринчи ўринбосари Йўлдош Саиджонов ҳамда Давлат Матбуот қўмитаси раиси Рустам Шоғуломов иштирок этди.

А.ЭРНАЗАРОВ

Xullas...

МУДҲИШ ХАСТАЛИК

Бутунжаҳон Соғлиқни Сақлаш ташкилотининг маълумотларига қараганда, 2000 йилга бориб, СПИД касаллигидан 40 миллион кишининг ёстиғи қурийди. Шу муддатда бу бедаво дардга мубтало бўлган 10 миллиондан ортиқ болалар дунёга келади. СПИД билан хасталанганлик Осиёда — Жанубий ва Жанубий-Шарқий мамлакатлар ҳисобига энг кўп тўғри келар экан.

Ҳар куни жаҳонда 8500 одам СПИД билан хасталаняпти. Уларнинг орасида ёши 15 гача бўлган минглаб болалар аниқланмоқда.

ГЎЗАЛЛАР ТАНЛОВИ

Львов шаҳрида одатдан ташқари танлов ўтказилди, деб хабар беради вилоят газетаси «Высокий замок». Бунда 75 ёшли Людмила Шевчук ғолиб деб топилди. Бу кампирнинг ёш кўринишига сабаб, у ҳар йили ёзда тоққа чиқади, қишда эса муз ўйиғида чўмилади...

Танловда иштирок этган хонимларнинг айримлари чўмилиш кийимида, баъзилари мини юбкада. 70 ёш-нинг нари-берисида бўлган иштирокчилар ўзларининг дилбар қоматларини намойиш этишди. Қизиғи шундаки, бу аёллар оғир иш шароитида ҳам ишлаган, лекин бирортаси парҳез қилмаган. 40 ёшли Анастасия Айзенбрат беш болани ўстирди, айтганча, у кенжатойини акушер ёрдамисиз полда туққан... Лекин бугунги кунда бу аёлнинг қомати манекен (магазинларга қўйиладиган ажойиб нусха)ларникидан асло қолишмайди...

ҲАМЁН ВА ҲАЁТ

Россия давлат статистикаси комитети маълум қиладики, мамлакатда шу йилнинг 1 мартидан 16 мартига қадар нархлар тахминан 0,4 фоизга ошган. Март ойининг охирига қадар инфляция миқдори 0,8 фоизда бўлиши мўлжалланмоқда. Февраль ойида пул инфляцияси нарх-навога нисбатан 0,9, январда эса 1,5 фоизни ташкил қилган эди.

Демак, кўп жойда бўлгани сингари ҳамён ва ҳаёт ўртасидаги кураш бу ерда ҳам давом этмоқда.

ҚАНД ОЗДИРАР ЭКАН...

Семизликни қўй кўтаради. Ҳаддан зиёд семиз бўлишлик соғлиққа зиён. Бундай кишилар билан суҳбатлашсангиз озиш йўлларини сўраб қолишади.

Британиялик олим Вест шундай фикрда: агар парҳездаги киши кунига оз миқдорда қанд ёки глюкоза истеъмол қилса, оза бошлар экан. Шунда у ҳафтасига қандни умуман истеъмол қилмайдиган кишиларга нисбатан 1 килограмм кўп озиши мумкин. Сахароза ва глюкоза қон оқимига тушиб, очлик ҳиссини пасайтиради. Глюкоза таблеткаси қутичасининг калорияси бир бўлак оқ нонникига тенг. Бироқ глюкозани кўп истеъмол қилиш тишларнинг ишдан чиқишига сабабчи бўлар экан...

ana shunaqa gaplar

Qutlov

ҚАДРЛИ Қўшмурод ОТАБОЕВ!

Сизни ҳузурингиздаги эллик бешинчи баҳор ила қутлаймиз. Ўқитувчиликдек таълим-тарбияга йўғрилган масъулиятли ишларингизда омад тилаб қоламиз. Ҳамиша соғ-омон бўлинг!

Жиззах вилояти Бахмал туманидаги 14-мактаб жамоаси ва оила аъзоларингиз.

Oramizdagi odamlar

БЎРИ ЗЎРГА ТАН БЕРАДИ

Бўри! Шу биргина сўзни эшитган одам боласининг аъзойи бадани сесканиб кетади. Бошқаларни билмадиму, бироқ шахсан мен «бўри» сўзини эшитганимда, кўз ўнгимда беихтиёр оғзи-бурни қип-қизил қон, ҳатто кўзлари ҳам қон рангидаги бир йиртқич гавдаланади...

Сиз ўзингиз бир тасаввур қилиб кўринг-а, ўша қонхўр йиртқични бир инсон эшагига етаклаб, кўчаларни айланиб юрса...

Ҳа, Чироқчида худди шундай бўлди. «Қалқама» жамоа ширкат хўжалигининг Тулақул қишлоғида яшовчи Файзиллахон Умаров яқинда бир улкан бўрини тирик асир олиб элу-халқ орасида «Бўри томошалари»ни кўрсатди.

Сураб-суриштирсак, Файзиллахонни ана шу басавлат оқ арлонда алами бор бўлиб чиқди. Эчкининг ўлиси келса, чўпоннинг нонини ейди деганларидек, оқ арлон ярим тунда овчининг дўсти Бобомурод тракторчининг биратуласига 21 бош қўйини мажақлаб кетди. Дўстининг ори учун Файзиллахон оқ арлоннинг изидан тушди.

У оқ арлонни олдин ҳам кўп эшитган. У Лангар тоғларида сон-саноқсиз қўй-эчкиларни, тана-тўлпиларни ёриб кетган...

Уста овчи оқ арлоннинг изини олиб, бир неча жойга бўри қопқон қўйди. Эртаси куни Файзиллахон не кўз билан кўрсинки, катта харсанг тош ёнидаги қопқонга тушиб турибди.

Оқ арлон кўп тортинибди, қопқонни ердан суғуриб, уни судраб булса ҳам қочишига оз қолибди... Нима қилиб булса ҳам уни тириклай асир олиб, дўсти Бобомурод тракторчиникига етаклаб бориш керак...

Оқ арлон-чи? У ўзини ўлим билан юзма-юз турганини ҳис қилиб, овчига йиртқич тишларини кўрсатиб ириллайди, жонини борича ўзини чор томонга уриб тортинади.

Овчи қопқонга яқинлашган бир пайтда бўри жонҳолатда ўкириб бир тортинди-ю, қопқонни жойидан суғуриб, темиру занжирларни шарақлатганча уч оёқлаб қочиб қолди. Файзиллахон орқа оёқни мўлжаллаб ўқ узди. Оқ арлон ўкириб ётиб қолди. Овчи унинг тумшуғи ва олд оёқларига чилвир отиб асир олди. Ярадор оёқни таёқчалаб қўйиб, қунгилдагидек боғлади-ю, ликиллатиб етаклаб жўнади...

— Иккам қирқ ёшга кирдим, — дейди биз билан бўлган суҳбатда Файзиллахон Умаров оқ арлонни бошларини силаганча. — Ов қилганимга ҳам йигирма йилдан ошди... Менга бўриларни тириклай асир олиш ёқади. Жонли жонзод борки, у бўрига рўбарў келиб қолса борми, бир сира бўшашиб кетади, ҳушини йўқотади.

Тажрибали овчи бўрилар яқинлашган ҳамоно қўш оғиздан ўқ узди. Олдинда келаётган улкан бўри жойида қолди. Энг орқадаги кичик бўри эса бурилиб ортига қочди. Аммо ёлдор катта бўри эса ҳеч иккиланмасдан Файзуллахонга югурди. Орадаги масофа қисқа, милтиққа ўқ солиб улгуриб бўлмайди. Файзуллахон эгнидаги чакмонни ечиб, чилвир арғамчини қўлга олди. Ёлдор тезлик билан келди. Овчи чаққонлик билан чакмонни бўрининг бошига ташлади. Чакмоннинг устидан ўзини ҳам ташлади. Бўрининг бошини чакмонга ўраб чилвирлади. Бемон ҳаракатланди. Бўрилар ўйинларини тўхтатишди-ю, қулоқларини дикрайтирганча бирзум овчи томонга қараб туришди. Улар қочмади, аксинча олдинма-кетин шиддат билан овчи томонга югуришди.

«Бўрида Азроилнинг бир туки бор». Ҳар қандай одам унинг ўткир нигоҳига тик боқа олмайди. Жонли жонзод борки, у бўрига рўбарў келиб қолса борми, бир сира бўшашиб кетади, ҳушини йўқотади.

— ...Жон ҳолатда бу ишларни шунчалар тез бажарганманки, ҳеч сўраманг, — дейди Файзиллахон овчи. — Аслида бўри мени мажақлаб ташлашига худо йўл бермагандир. Қаранг, чакмонни бўрининг устига ташлаган пайтимда унинг боши чакмоннинг бир енгига, олдинги бир оёғи эса чакмоннинг иккинчи енгига кириб қолган экан...

Алқисса, Файзиллахон овчи ўқ еб жон таслим қилган бўрини эшагига юклади-да, тирик асир олинган «ёлдор»ни етаклаб уйига равона бўлди.

Эртаси куни у «ёлдор»ни етаклаб бутун Қашқа воҳаси буйлаб ном тараттан Чиял бозорига кириб келди. Тумонот одамга бўри томошаларини кўрсатди....

Биз Файзуллахон овчининг бири-биридан қизиқ суҳбатларини роса мириқиб тингладик. Суҳбат сўнгида у биз билан хайрлашиб, эшагига минди-да, оқ арлонни етаклаганча уйига жўнаб қолди.

...Бу ёлғончи, бир кам яралган дунёда ҳар ким бир нарса билан андармон, — ўйлардим мен унинг ортидан боқиб. — У ҳозир уйига боради-да, оқ арлонни бўрихонага қамайди, унга егулик беради. Сўнг унинг юнгларини силаб-силаб ҳузур қилади, дам олади... Сўнг ўзи ҳам наридан бери чой ичган бўлади. Сўнг-чи, Сўнг яна тоққа, бўри овига кетади. Ҳа, шундай. Унинг миясида фақат бир фикр: «Яна биттагина бўрини тирик асир олиш».

Йўқ, йўқ. Биз бир муҳим нарсани унутаяпмиз, шекилли. Ахир, бўри тутиш осон эмаску! Бўри ҳам ҳаммага эмас, фақат овчининг зўрига тан беради.

Абдували ОБИДДИНОВ,
«Маърифат»нинг махсус мухбири

Sport

ФУТБОЛ

Мамлакат чемпионатининг (олий лига) 3-тур ўйинлари бўлиб ўтди: «Суғдиёна» — «Трактор» — 3:0, «Сурхон» — «Дўстлик» — 2:1, «Бухоро» — «Нефтчи» — 2:0, «Хоразм» — «Насаф» — 2:2, «Косонсой» — «Пахтакор» — 1:2, «Зарафшон» — «Навбаҳор» — 1:4, «Темирйўлчи» — «Андижон» — 0:6, «Металлург» — МҲСК — 3:1.

«НАВБАҲОР» ЯГОНА ПЕШҚАДАМ

Наманганнинг «Навбаҳор» футболчилари уч учрашувнинг ҳаммасини ғалаба билан якунлаб 9 очко жамғарган ҳолда мусобақа жадвалининг энг юқорисига чиқиб олишди. Ундан кейинги 6 команданинг ҳар бирида олтитадан очко бор: («Андижон», «Нефтчи», «Пахтакор», «Суғдиёна», «Бухоро», «Трактор»).

НАМАНГАНДАН КЕТДИ...

«Навбаҳор»нинг маҳоратли ҳимоячиси ҳамда ўтган йили Ўзбекистон терма командасида майдонга тушган Эдуард Мамутов Наманган шаҳрини ташладию, Одессани Ватан қилди. Энди у Россия терма командаси сафида майдонга тушолмаса-да, «Черноморец» командаси шарафини ҳимоя қилади.

ФЕДОРОВ ВА САЮН ҲАМ РОССИЯДА ЎЙНАЙДИ

Андрей Федоров Газзаевнинг «Алания»сига бориб қўшилди. ЦСКА қабул қилмагач нима қилсин! Бечора Александр Саюн эса ҳали Ўзбекистонда танилиб-танилмай Москванинг «Торпедо»сидан «бошпана» топди. Шундай қилиб, яқинда бошланган Россия чемпионатида бирйўла уч ўзбекистонлик тўп сурмоқда.

ЎҒИРЛАБ КЕТИШДИ

Албаниянинг «Томори» футболчиларини қароқчилар бутун автобуси билан ўғирлаб кетишди. Белгиланган жойга етгач, шофердан тортиб дарвозабонгача роса дўппослашди ва ипидан игнасигача шип-шийдон қилиб кетишди. Текширув давом этмоқда.

maydonchasi

Юнусобод туман халқ таълими бўлими ва 70-мактаб жамоаси шу мактабнинг собиқ илмий бўлим мудири

Шоҳида РАСУЛЕВА вафоти муносабати билан оила аъзоларига чуқур таъзия изҳор этади.

Тошкент Давлат университети механика-математика факультети жамоаси факултетда узоқ йиллар ишлаган меҳнат фахрийси

Ҳафиза Шокирова вафоти муносабати билан унинг оиласига чуқур таъзия изҳор этади.

Ma'rifat
ТАЪСИС ЭТУВЧИЛАР:
Узбекистон Халқ таълими вазирлиги, Узбекистон Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, таълим ва фан ходимлари касаба уюшмаси Марказий қўмитаси.

Бош муҳаррир
Ҳалим САИДОВ

Рўйхатдан ўтиш тартиби № 20. Рақам ва далилларнинг ҳаққонийлиги учун мақолалар муаллифлари масъулдирлар. Фойдаланилмаган мақолаларга ёзма жавоб қайтарилмайди. МАНЗИЛИМИЗ: 700083, Тошкент, Матбуотчилар кўчаси, 32. ТЕЛЕФОНЛАР: масъул котиб — 136-54-17, хатлар ва оммавий ишлар бўлими — 136-55-58. «Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси. Корхона манзили: «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй.

Навбатчилар:
Ҳулкар ТЎЙМАНОВА,
Рустам БОЙМАТОВ

ИНДЕКС: 149, 150. Г-011140. Тиражи 59313. Ҳажми 4 босма табоқ. Офсет усулида босилган, қоғоз бичими А-2 босишга топшириш вақти — 20.00. Топширилди — 19.00. Газета IBM компютерида терилди ва саҳифаланди. 1 2 3 4 5 6